

CHRISTIAN DIETRICH GRABBE
TOM BLOKDIJK

HANNIBAL

DE NIEUWE TONEELBIBLIOTHEEK

De Nieuwe Toneelbibliotheek

Tekst #NR 614

HANNIBAL

1.

© 1835 Christian Dietrich Grabbe, © 2002 Tom Blokdijk (vertaling en bewerking)

De Nieuwe Toneelbibliotheek, Tekst #614
© 1835, Christian Dietrich Grabbe
© 2002, Tom Blokdijk (vertaling en bewerking),
tomblokdijkrechten@kpnmail.nl
Eerste druk 2021

isbn 978-94-6076-614-5
nur 307

Niets uit deze uitgave mag worden opgevoerd of verveelvoudigd zonder schriftelijke toestemming van de schrijver en De Nieuwe Toneelbibliotheek

No part of this book may be reproduced in any way without written permission from the writer and De Nieuwe Toneelbibliotheek

De Nieuwe Toneelbibliotheek bestaat uit
Mara Aronson
Connie Nijman
Ditte Pelgrom
Redacteur
Yorick Stam

Typografie en basis lay-out
Connie Nijman
Printwerk
Hollandridderkerk, Ridderkerk

info@denieuwetoneelbibliotheek.nl
Postadres
De Nieuwe Toneelbibliotheek
Willem Beukelsstraat 42
1097 ct Amsterdam

Hannibal is online te bestellen op:
www.denieuwetoneelbibliotheek.nl

Personages:

Uit Carthago:

Barkas
Hannibal, *zijn kleinzoon, veldheer*
Alitta, *zijn achterkleindochter*
Brasidas
Hanno, *een van het driemanschap*
Melkir, *een van het driemanschap*
Gisgon, *een van het driemanschap*
Turnu, *de aanvoerder van een corps Nubiërs*
Een dienaar van Melkir
Een dienaar van Gisgon
Huismeester van Gisgon
Een bode
Twee Carthaagse gezanten
Een legeraanvoerder van Hannibal
Een poortwachter
Diens zoon
Een priester van Moloch

Uit Rome:

Cato, de censor
Scipio de oudere
Scipio de jongere
Terentius
Fabius Maximus
Titus Flaminimus, *een praetor*
Een consul
Een senator
Een bode

Twee Romeinse gezanten
Een als soldaat van Hannibal verklede Romein

Uit Cajeta:
Een grijsaard
Een meisje uit een andere streek

Uit Capua:
Een slaaf

Uit Keltiberië:
Allochlin, vorst
Zijn bruid
De zoon van Ullo

Uit Bethynia:
Prusias, koning van Bethynia
De Protovestiarius
Een schilder
Een dienaar

eerste bedrijf
hannibal ante portas!

Eerste scène: Carthago

Een zaal in het huis van Alitta. Alitta en Brasidas.

brasidas Houd je van mij?

alitta Moet ik elk uur herhalen wat je eigenlijk niet uitspreekt zonder het diepste van je hart te ontheiligen?

brasidas Wees dan weer mijn stralende ster!

alitta Ik? Een wees?

brasidas Alitta, dat ben je niet. Al heeft de pest je ouders verschrikkelijk vroeg aan jou ontrukkt, je hebt toch nog –

alitta Wat?

brasidas Je vriend. En Carthago, ons áller moeder.

alitta Ja, die! Van steen! – Ach, niets is verschrikkelijker dan de enige dochter des huizes in tranen aan de baar van haar ouders, en miljoenen mensen daarbuiten met hun vreemde bezigheden: een dodenlichtje in de lege, verre nacht!

brasidas Zoek dan verstrooiing –

alitta Dat miezeringe woord!

brasidas Laten we net doen als vroeger, de avonden dat we hier zaten en over Hannibal

en z'n overwinningen spraken.

alitta De twee stoelen zijn leeg waar mijn ouders in zaten. – Maar wat? Brasidas, jij práát over Hannibal, de Zwartgele, die voor Rome ligt? En wat dóé jij?

brasidas Je bent kwaad? Zo plotseling? Ik tril helemaal!

alitta Van de frons in het voorhoofd van een meisje? Nou begrijp ik het.

brasidas Wat?

alitta Jij beeft voor de frons in het voorhoofd van je geliefde eerder dan voor de poorten van Rome?

brasidas Ha!

alitta Tot die praalhanzen, dat ongedierte verlaag jij je, dat hier in de straten op loopt te scheppen, de grond besmeurt als vliegen de borden, die op elke overwinning iets aan te merken hebben, maar wel uitkijken om zelf mee te vechten. Onze beschermer, de overwinnaar, moet ik zijn naam nog noemen? Hannibal, schandalig hoe slecht hij gesteund wordt. Geen tweeduizend burgers heeft hij om zich heen. Met Nubiërs, bedoeïenen, en allerlei tuig moet hij zich van overwinning naar overwinning wurgen, zonder één stap verder te komen en zonder één woord van dank. – Wees beter dan zij, stel een voorbeeld, voeg je vrijwillig bij hem en vecht aan zijn zijde! – *handenwringend* Heilige Astaroth, wat heb ik gezegd!

brasidas De waarheid. Ik bleef zwelgen in liefde en vergat haar te verdienen. Vandaag nog vertrek ik.

alitta En je wilt mij liefhebben?

brasidas Gebood jij mij deze reis dan niet zelf?

alitta Ik weet niet – jij, doorboord door Romeinse speren –

brasidas Een dodelijke zandstorm trekt voor ons uit: steenslingeraars van de Balearen en ruiters uit Numidië: de Romeinen moeten eerst hun ogen wassen voordat ze op ons kunnen richten.

alitta Nee – ik heb een voorgevoel – luister! – Rome is mij in een droom verschenen, afgelopen nacht, geloof me! Zij gaf licht met haar dakpannen: een rode zon was ze, die alles overstraalde. En dan was ze weer 'n wolvin, met ogen groot en diep als de zee, wanneer die met haar stille dieptes hevig naar storm verlangt, en in die ogen lagen steden verzonken!

brasidas Weg met dromen over wolven en rode zonnen – Er bestaan toch ook zwarte? Hannibal is – vanwege Italië – toch aan het verduisteren?

alitta De middernachtelijke uren zijn liefelijk, en de liefelijkste, die ben je toch niet vergeten?

brasidas Jij zei voor het eerst: 'Ik ben de jouwe'.

alitta Niet? Dus je blijft? Brasidas?

brasidas Ben ik jou waard, Alitta, als ik niet vecht?

alitta Nooit ofte nimmer!

brasidas Dan neem ik deze kus op jouw boezem mee het slagveld op, en hij zal mij nog vaak verwarmen als ik zonder tent in de koude nacht lig!

alitta Schaam je!

brasidas Ik heb m'n lippen geheiligd, nooit komt er een slecht, een verkeerd woord overheen! Vaarwel! *af*

Alitta hult haar hoofd in haar schouderdoek. Pauze.

alitta Droom ik? *grijpt naar haar hoofd.*

Word wakker! – Is hij weg? *bij het raam* Aah, daar bollen de zeilen al. – Draggers, slaven, soldaten, officieren haasten zich aan boord. – Daar gaat hij, voelt zich vast akelig tussen die vreemden. – Kijkt hij om naar mijn raam? Nee, hij durft niet, z'n hart zou te zwaar worden. Het ís zwaar, dat verraadt zijn wankele tred. Adem der liefde, omhul hem! Ja, ze lichten de ankers, luister, luid schallen de jubelende bazuinen dwars door de pijn van het afscheid, en vrolijk wapperen de vlaggen daarbij in de lucht, en van seconde tot seconde verwijdert zich de enige waar ik van houd, de zee op! *grijpt naar haar hart.* Arm ding, pas als je ervan gescheiden wordt, merk je pas wat je bezat! *bedekt haar ogen met haar hand.*

Tweede scène: Carthago

Een zaal in het huis van Alitta. Alitta, een bode.

bode *op, totaal verslagen*

alitta *ziet hem* Van wie kom jij?

bode Van Hannibal.

alitta *voor zichzelf* Te laat, Brasidas, hij is dood. – *tot de bode* Vertel van zijn heldhaftige dood.

bode *nog steeds verslagen* Hij leeft, Hannibal.

alitta Verslagen is hij. Zijn leger vernietigd. Hijzelf een gevangene. Zijn losprijs acht Carthago te hoog.

bode *nog steeds verslagen* Hij versloeg de Romeinen bij Cannae. De overwinning was immens. Wij verloren zesduizend man, zij zestigduizend.

alitta Maar...?

bode Ik treur niet om Hannibal, mevrouw, maar om Carthago. Ons snelle schip, de zegewimpel hoog in top, werd niet, toen we naderden, vanaf de wachttorens voor op de pieren met klaroenstoten verwelkomd, de stad niet verwittigd. Op de kade stond niemand. De kraan met z'n lange, tweevingerige armen hief ons snelle schip aan land. Stil lopen wij naar de markt. Het gedrang is groot. 'Dadels', wordt er geroepen, 'sago, tonijn.' Een marktjongen, over iedereen heen schreeuwend: 'Ja, tonijn! Syracuse-tonijn! Verse! De allerbeste!' – 'Kool', krijst een ander, 'Savooie kool!' 'Nubiërs, bomen van Nubiërs, vierduizend drachmen, eunuchen, heren, ik ken de zorg van getrouwde mannen, ik pas m'n waar aan!' 'Koningsdochters uit Gambia, heren, uiterst voordelig.' Mannen betasten de dijen, de armen, de buik van deze fiere prinsessen, wrijven tussen hun vingers het fluweel van hun vel, zien hoe ze trillen bij de minste aanraking, voelen hun handen vanbinnen, geen eelt, maar kopen niet. Uit de ogen van de meisjes druppelen de tranen. Hun volk werd uitgeroeid, vermoord hun vaders, vernederd hun broers, geschonden zij.

alitta Vertel, vertel verder.

bode We snellen door de menigte. We laten de trompetten schetteren. Het lawaai verstomt. Wij verkondigen hen Hannibals immense zegepraal

bij Cannae. Maar geen gejuich. Een man schreeuwt: 'Weer overwin-
ningsnieuws dat ons geen schepel tarwe opbrengt.' Een ander: 'Sinds
Hannibals familie, de Barkas, van kooplieden soldaten werden, vero-
veren wij het kale noorden in plaats van het rijke zuiden; hebben we
ijzer, geen goud; verkeer en geen handel; rekruten, geen schapenbou-
ten!' En weer een ander roept: 'Kerel, schreeuw niet zo. De karavaan uit
Ethiopië komt eraan.' En die kwam. Gejuich. Applaus. Kamelen,
paarden, struisvogels. Dat pronkt, dat steigert! Zoals de olifanten snui-
vend hun slurf opsteken! De leeuwen, zoals die aan de tralies van hun
kooien knagen. Zoals de panters brullen, de giraffen hun nek rekken.
Palmwijn dragen ze, stofgoud, tapijten.

Derde scène: Carthago

Een zijkamer in het paleis van Hanno. Hanno, Melkir en Gisgon.

melkir Is Hannibals bode geketend?

hanno Dat z'n aderen bloeden.

melkir En wat was je verder nog van plan?

hanno Van alles. Als Gisgon tenminste een keer niet in het openbaar zo opgewonden raakt.

gisgon Wij zijn het driemanschap, door het rollen der kogels verkozen, en niemand weet zeker dát wij het zijn, maar wel, dat er drie manen aan de hemel staan, waaronder adel en volk zich bewegen. Ieder van ons heeft z'n aanhang in het adellijke Synedrion en onder die brave honderdmannen uit het gepeupel, ieder van ons ruziet met de andere twee in het openbaar en steunt hen heimelijk achter tienvoudig gesloten deuren. Dat weet ik, en zachtjes glijdt het me van de tong zoals een slang door gevallen loof ritselt. Dus, bij Satan, beledig me niet, ik líjk alleen maar de jongste van jullie, de atmosfeer in deze benauwde kamer maakte mij al gauw net zo oud.

hanno Niet zo boos! Heftigheid is schadelijk, altijd. Rustig!

gisgon Ja, het is goed het slechte rustig te doen.

hanno Derhalve – de familie Barkas moet de grond in geboord, gauw, zo gauw mogelijk, – ze worden te belangrijk, ze behalen te veel overwinningen, een deel van het volk bewondert ze al.

gisgon En een ander deel vindt dat ze zich, als stevige ankers van deze van masten wemelende stad, al te diep in de grond hebben geboord. Maar ik wil graag van jullie leren.

hanno *glimlacht*

melkir Je moet lachen, Hanno? – Wat is er?

hanno Ik weet dat ik niet zou moeten lachen.

melkir En niet huilen. Ze verraden je beide.

hanno Ik was blij, dat Gisgon van ons wil leren. – De familie Barkas, Gisgon, heeft machtige mijnen in Spanje –

gisgon En wij hebben prachtige catacomben, om de hele familie Barkas in te begraven – *voor zichzelf* – zodra het tijd is. Maar het is nog niet de

tijd om deze twee grauwe geitenbokken, die me tegenstaan alsof ik ze ooit op zal moeten eten, te tonen dat ik hun gemakker doorheb.
hanno Zij hebben Italië –
melkir – en schudden alleen dat reepje aarde door elkaar – wij daarentegen kennen de hele, zich van pool tot pool uitstreckende Atlantische Oceaan en weten die te benutten.
hanno Toen Hannibal over de Alpen trok, schudde hij zo aan haar besneeuwde haarkruinen dat de vlokken heel Italië verduisterden en het ook hier voor z'n tegenstanders winterweer werd. En nu weer die ongelofelijke overwinning –
melkir Waarvan hij nog lang op adem zal moeten komen!
hanno – en die wijde vertakkingen van de familie Barkas –
gisgon Jazeker, daarmee slingeren ze zich om muren en daken.
hanno Die ranken verscheuren we!
gisgon Verscheuren, ja! – Maar hoe?
melkir Heel simpel. Geef Hannibal verder geen ondersteuning en hij strandt voor Rome.
hanno Een beetje hulp moet hij krijgen, voor de schijn. We sturen hem zo'n zesduizend sukkel van huurlingen, en verspreiden het gerucht dat het er zestigduizend zijn, en hele goede, dan bewondert ons Carthago én de wereld.
gisgon *voor zichzelf* Als je je bij deze twee niet beroerd voelt worden, heb je een hart van steen.
melkir Waarom eigenlijk die huurlingen? Ze zouden hem van pas kunnen komen, zelfs iets kleins weet hij nog te benutten.
hanno Melkir! Wat armzalige troepen die talrijk lijken, wat geheime tegen hem gerichte orders, de publieke opinie vóór ons vanwege onze goede wil: in ieder geval beter dan openlijke strijd met hem en z'n partij.
melkir *denkt even na* Niet onwaar. – Maar ik wil die troepen uitkiezen.
gisgon *voor zichzelf* Die zal me wat uitzoeken! Arme Hannibal! *hardop* Die geketende bode uit Cannae, die zo helder klonk op straat, heeft vast nog meer in z'n koperen strot. Hij moet nu dood.
hanno *drukt op één van de in de muur verstopte springveren en zegt gnuivend* Nu is hij dood, beste Gisgon –
gisgon *doet alsof hij verbaasd is*
hanno – want, m'n beste, ik heb naar het voorbeeld van Melkir –

melkir *zijn gezicht wordt lang* Hann – Hanno?

hanno *Waarom nu niet zeggen, wat onze kameraad hoe eerder hoe beter te weten komt? weer tegen Gisgon* Ik heb namelijk mijn huis van springveren voorzien, elke veer is verbonden met de bovenste steen van een van de gewelven hieronder, dat instort zodra ik op die veer druk. Dit veertje heeft net de bode levend begraven onder puin en gruis, of zelfs verpletterd, en alleen wij drieën weten dat.

gisgon *springt op* Een spinnenweb! Ik moet weg! M'n jas! *voor zichzelf* De kletsmajoor, mijn kelders zijn beter ondermijnd dan de zijne.

hanno *Wees niet bang. Wij zijn vrienden.*

gisgon *gaat zitten* Ach – dat vergat ik.

melkir *Gisgon, Hanno had niet zonder reden kritiek op jouw heftigheid.*

Vierde scène: Rome

Het capitol. Zitting van de senaat. Consul, Senator, Cato de censor, Scipio de de jongere, Scipio de oudere.

consul Heren Senatoren, de namen van allen die bij Cannae zijn gevallen zullen in stenen tafelen worden gehouwen, die op het Forum zullen worden geplaatst. Wie stierf voor het vaderland zal voor eeuwig in onze herinnering voortleven. Keuren jullie dit besluit goed?

Applaus vanuit de zaal.

allen Ja.

consul *rustig en vastbesloten* Dan over tot de orde van de dag.

senator Hier is een wetsvoorstel dat wie voogd is van een zoon van een der gevallen jaarlijks aan de senaat over het vermogen van z'n pupil rekenschap af moet leggen.

cato, de censor Toevoegen: en de voogd is dubbel aansprakelijk voor elk tekort en voor elk verzuim!

Applaus, ook vanuit de zaal.

consul Keuren jullie de wet en de bepaling van Cato goed?

allen Ja.

Diepe stilte.

consul *voor zichzelf* Mij, consul van Rome, zijn twee zonen ontvallen en mijn vrouw vergaat van verdriet, maar ik moet alle stormen binnenhouden, binnen mijn bórst de wolken laten uitregenen, want iedereen let op me. Immers – wat zijn zoons vergeleken bij Rome?

cato, de censor Zijn we bijeen om te zwijgen? Dan kunnen we beter naar huis gaan.

senator Hier is een wetsvoorstel dat de weduwen van de gevallen de bevoegdheid verleent de onderneming van hun echtgenoot voort te zetten tot haar oudste zoon volwassen is.

cato Toevoegen: en zij wordt tenminste tot dat moment vrijgesteld van het betalen van belastingen.

Applaus vanuit de zaal.

consul Keuren jullie de wet en de bepaling van Cato goed?

allen Ja.

Diepe stilte.

senator *voor zichzelf* Kinderloos ben ik geworden. Mijn vrouw, niet meer in staat om kinderen te krijgen, verhing zich om mij de gelegenheid te bieden nogmaals te huwen en nogmaals kinderen te verwekken. Van steen is mijn hart, van steen mijn gezicht.

cato Zijn wij bijeen om te zwijgen? Dan is hier een wetsvoorstel dat vrouwen die nog dit jaar een zoon baren de kosten voor zijn opvoeding zestien jaar lang van staatswege krijgen vergoed.

Applaus vanuit de zaal.

cato En toevoegen: en de namen van de moeders zullen in stenen tafelen worden gehouwen, die op het Forum zullen worden geplaatst. Wie voor het vaderland baart, zal voor eeuwig in onze herinnering voortleven.

Applaus vanuit de zaal.

consul Keuren jullie de wet en de bepaling van Cato goed?

allen Ja.

Ineens ontstellend lawaai, van verre.

senator *springt op* Ha, daar is hij! Hannibal staat voor de poorten!

consul Blijf zitten. Een verrader is wie zich beweegt! Onze muren en poorten worden goed genoeg verdedigd en alleen het woord van een consul of van een volkstribuun, niet de stormmachines van een verwaten Carthager, heft de zitting van de senaat op.

Het lawaai ebt al weg.

senator Het lijkt wel of hij al zonder ons wordt teruggeslagen.

Er klinkt geschreeuw van vrouwen, van verre.

cato, de censor Maar er zwelt in de straten iets veel ergers aan: vrouwenstemmen!

senator Laat ze toch! Er vielen bij Cannae zestigduizend van hun zonen.

cato, de censor 'Laat ze toch'? Die vrouwen laten razen? En dat zegt de hoeder van de openbare orde? Als er zestigduizend van hun zonen vielen, laten zij er dan snel wéér zestigduizend baren.

senator Ongeluk mag begrip verlangen.

cato, de censor Niet als het krijst en jammert!

Opnieuw geschreeuw van de vrouwen buiten. Men hoort: 'Dood! Schuld! Cannae!'

cato, de censor Luister, alweer dat gekwaak over 'Dood voor wie schuld heeft aan Cannae!' Wat een triest einde – als het plichtsverzuim van de

vrouwen een eind maakt aan onze geschiedenis. Weg ermee, naar waar ze horen, naar huis! En elke vrouw die niet binnen een uur achter haar spinnewiel zit, die arresteer ik, als censor, die laat ik geselen tot ze rood van het bloed ziet, als haar gezicht niet rood ziet van schaamte – en haar man ontnem ik zijn burgerrecht. Verspreid deze boodschap op straat.

Een kleine pauze, het wordt stil op straat.

consul De orde hierbinnen is al hersteld, nu dienen wij het gevaar van buitenaf te bespreken. Hannibal staat voor de poorten. Wat beslist de senaat?

cato, de censor *steekt z'n hand op Carthago* moet worden verwoest!

Applaus uit de zaal.

allen Zoals de censor zegt!

consul Carthago's leger trok de Alpen over om ons onverwachts te land te overvallen. Laten we leren van de vijand en iets soortgelijks doen. Laten wij de zéé doorklieven en de Carthager grijpen in Spanje bij z'n uitdagend onbeschermd nekke.

cato, de censor Zo moet het gaan! Ook al rijgt Hannibal de ene overwinning aan de andere, nooit komt hij met gespuis als dat van hem, dat alleen op het open veld uit de voeten kan, in onze straten, zelfs niet als maar een klein groepje zich daarin weert. Daarom nu jonge mannen, zoveel als maar kan, opgeroepen en naar Spanje met ze – om die woeste hond uit Afrika hier de poorten te versperren is de rest van de burgers sterk genoeg.

consul Vier legioenen dus opgeroepen en linea recta met ze naar Carthago's lievelingsdochter: Numantia.

cato, de censor Wie voert hen aan?

consul Jij.

cato, de censor Neem me niet kwalijk, mijn ambt als censor staat dat niet toe.

senator *voor zichzelf* Z'n landgoed bewerken, boeken erover schrijven, op zijn leeftijd Grieks studeren – alleen Zeus weet waarom! – en holle frasen verkopen, dat kan hij wel terwijl hij censor is – maar slagvelden? Raapzaadvelden zijn hem veel liever.

cato, de censor Ik stel voor: benoem deze twee Scipio's tot proconsul en vertrouw hen het leger toe. Zij hebben zowel in de strijd als op het forum al vaak hun sporen verdiend en hun jeugd zal deze stad goed doen.

Applaus uit de zaal.

consul Keuren wij Cato's voorstel goed?

allen Ja.

consul Salve, jongemannen, proconsuls!

scipio de jongere *blozend* Jullie kiezen ons. Wij zullen doen wat we kunnen. *knijpt in de hand van z'n broer, terzijde* Broer, wat zal onze moeder blij zijn!

scipio de oudere En die vier legioenen?

consul Zijn vanavond geformeerd, jullie trekken, door die poorten waarvoor de vijand nog niet is gelegerd, nog deze nacht weg.

scipio de jongere Kunnen wij bij het formeren aanwezig zijn? Bekijken, kiezen, afkeuren ook?

consul De veldheer mág dat niet enkel, hij hóórt dat te doen.

Opnieuw ontstellend lawaai, van verre.

senator *blijft zitten* Hij valt weer aan, die Carthager! De muren wankelen en beven!

consul Sta met z'n allen op en volg mij, consul, naar de plek waar het gevaar is én de nederlaag bij Cannae met staal kan worden gewroken!

Allen af.

Vijfde scène: Voor Rome

hannibal *leidt z'n troepen terug na de aanval* Naar het kamp! Zo is deze hoop baksteen niet in te nemen. List, moed, militair vernuft, allemaal vergeefs. Dat komt door Carthago's leren beurzen waar, goed opgeborgen, geld in zit, maar geen leger voor mij.

turnu Heer, dit Rome is een pestbuil, het steekt de wereld aan.

hannibal Vroeg ik iets?

turnu Vergeef me! Nee!

bode *op Veldheer* –

hannibal De brieven! *verbreekt de zegels* Deze is van grootvader Barkas – ik kus je handschrift, edele grijsaard! *terwijl hij leest* Ook jij, bijna honderd jaar, klaagt? Werd je daarvoor zo oud en grijs? – Ja, men wil ons, de Barkas, eronder houden. – Maar Melkir, Hanno, nog altijd zweeft dit zwaard, dampend van bloed, boven jullie. Jullie zijn goed in listen, dit zwaard kan slachten! – ‘Samenzweringen in het huis van Hanno, besloten jou weinig hulp te bieden.’ – Goed, Romes muren mogen mij weerstaan, op Carthago loop ik niet gauw stuk. – Wij Barkas weten in ‘t geheim van de tineilanden en van de Atlantische Oceaan net zo veel als jullie, halen er geld genoeg vandaan. Wij potten het alleen niet op, wij zaaien het uit, en er groeien soldaten uit op, die ooit jullie schatkisten zullen openen, terwijl jullie ervandoor gaan en de daalders geen verzet bieden. De hersenlozen! De vreselijke nabijheid van Rome vergeten voor de als goud blinkende vertes in het westen – het wezenlijke vergeten omwille van het uiterlijke! *tegen de bode* Breng jij niet ook brieven van het Synedrion?

bode Hier, een heel pakket.

hannibal Enorme zegels, zit vast iets kleiner achter.

bode De hoge heren van het Synedrion sturen me eigenlijk.

hannibal Eigenlijk? *leest* ‘Gegroet en gelukgewenst met Cannae.’ –

Laag bedrag voor zestigduizend Romeinse lijken! – ‘Passende hulp komt eraan.’ Ja, als jullie eerst gaan passen, vermaken jullie de hemel tot een jurk waarin de sterren stikken en de donder kortademig wordt. ‘Gezanten vergezellen de bode om de ringen, die jij, waarlijk achtenswaardige veldheer’ – ‘waarlijk achtenswaardige’, passen ze woorden ook af? Het verbaast me, dat ze me niet met tamelijk achtenswaardig

afschepen – ‘bij Cannae hebt veroverd, in ontvangst te nemen.’ Ha, de kostbare ridderringen, daar kijken ze dus naar met hun neuzen, want hun ogen lieten het kijken al lang aan het zintuig voor reuk en voor stank over. Gelukkig liggen de beste apart voor mijn mensen. De gezanten kunnen de ringen in ontvangst komen nemen, tegen ontvangstbewijs. Maar jij, kom eens dichterbij! *bekijkt hem enige tijd* Jij bent dubbel! bode *geschokt* Dubbel? *bekijkt zichzelf* Heer, ik wist niet – dubbele ledematen? Nee. – Hij zegt het echter. – Baal, zou er wat zijn? hannibal Er is wat. Jij brengt zowel berichten van Barkas als van het hem vijandige Synedrion.

bode O, zo bedoelt u het? Heer, ik heb negen kinderen, ik nam dus, omdat ik door uw grootvader en door het Synedrion beiderzijds betaald werd, beide opdrachten aan.

hannibal Vriend –

bode – Vriend? Genadige heer!

hannibal – raak, als hij het toestaat, met jouw rechterhand die ik nu druk, namens mij grootvaders voeten aan en zeg hem, dat er voor mij op de hele wereld niets kostbaarders is dan een groet ván hem en een áán hem. – Als dat is afgehandeld, ga dan naar het Synedrion en meld: – als men mij niet snel beter steunt, staan er binnenkort twee Scipio’s voor de stad, in een stralende vuurgloed, die nu al mijn voorhoofd verhit; – vervolgens: ze zouden éénsgezind moeten zijn, niemand jaloers op het bezit van de ander; – en tenslotte: het vaderland gaat anders in familietwisten ten onder en daarmee ook de families!

bode *af*

hannibal Ik moet me terugtrekken met mijn zeventienduizend man, uit alle volkeren samengeraapt. – Waar naar toe? – Capua! De stad is groot, vol proviand, niet ver van Rome, dichterbij Carthago, hulptroepen uit Afrika daar goedkoper – goedkoper! Laat Satan vechten als kooplieden rekenen! *tegen Turnu* Heb jij snelwerkend gif?

turnu Heer?! Zou ik niet hebben wat iedere knaap in Nubië heeft?

Hij laat een flesje gif zien.

Ik brak zelf de gifslang z’n tanden uit, voorzichtig – ze verzette zich, maar ik aaide haar, dat helpt in Nubië bij vrouwen ook – wie dit gele gif uit z’n tanden inneemt, wordt net zo wild, kronkelt en sterft net zo vol woede en angst als de gifslang toen die doorhad dat hij niets giftigs

meer in zich had. Twijfel je? Probeer maar, je zult versted staan, je darmen worden één krioelend slangennest.

hannibal Je heet?

turnu Turnu.

hannibal *pakt het flesje van hem af, stopt het bij zich*

turnu Oh goden, veldheer, je ontnemt me m'n laatste troost. M'n vader en moeder en broers rusten al in hun graf, dit gif alleen –

hannibal – had je nog over! – Inderdaad, Moor, vergif is een laatste troost, en daarom wil ik het, veiliger dan jij dat kan, voor jou en voor mij bewaren.

turnu O, dan is het in goede handen!

hannibal Het leger breekt vannacht op. – Vanwaar die verbazing?

Gehoorzaamheid wil ik! – Meld dat de andere aanvoerders. We nemen de route naar Capua. Meld dat de andere aanvoerders. Regel wat nodig is, stil en snel. En als jouw landgenoten je vragen waarom wij opbreken, zeg ze dan: omdat de winter eraan komt en je in Capua warmer gelegerd ligt.

turnu Ik begrijp het! *af*

hannibal Die begrijpt meer dan ik.

tweede bedrijf numantia en capua

Eerste scène: Numantia

De nog nasmeulende en rokende ruïnes. De blijspeldichter Terentius, Scipio de oudere, Scipio de jongere, de bode.

terentius Nog steeds geen ochtend? Ik verga van de kou. Er is hier wel vuur, maar wat voor vuur! Van smeltende lijken en smeulende huizen! – Maar ik heb het té koud – ik móét mij verwarmen aan deze hete verschrikking. *Hij hurkt neer bij de ruïnes.* Vreselijke avond! Verschrikkelijke nacht! Scipio's, jullie monsters, jullie hebben jezelf ontmaskerd! Die jonge Scipio, die zo lief kon glimlachen als ik hem in zijn slaapkamer één van mijn blijspelen voorlas, wat was hij vier uur geleden? Storm, moord, vuur. Van alle kanten vielen de Carthagers aan met overmacht, maar hij, de jonge Scipio, veracht de dood, hakt zich met zijn dampend zwaard door een haag van vijanden een weg. Door armen, buiken, benen, spuitend van het bloed. Tot voor hun commandant. Hij groet die niet, hij zegt hem niet vaarwel, hij kapt hem uit elkaar, van strot tot navel. – Maar, schoonheid scheppen uit doodslag? *Een kreet van afschuw en wanhoop ont-snapt hem.* Ja, schrijver, daarvoor moest je toch mee? – Hij keek één keer om, de jonge Scipio. Zijn gezicht een zwoegende wapensmid. – Mij kende hij niet meer. 'Nee, Terentius, daar is het nu de tijd niet voor! Er is nu even iets belangrijkers te doen!', was steeds zijn antwoord als ik hem aan wou spreken. En verder stooft hij op zijn wildsnuivende ros. Want verse troepen, met nog blanke wapens, komen aangestormd. Hij lijkt een zichzelf weer ladende katapult, met beide armen en met dubbele zwaarden slaat hij op hen in, of het zijn liefste lust is in dampend bloed te baden. – Schoonheid! Schoonheid! Mannen waren het, met levens, met families, kinderen. – Die jonge Scipio, hij maalde niet om mij, ik moest maar in de legermassa opgaan, op het gevaar af dat ik door een van zijn krijgers, die mij niet kende, omvergereden, doodgeslagen werd. – Ah, eindelijk dringen de eerste stralen van de zon bibberend door de

nevel, en – maar nu wordt het nog kouder door de witstollende rijp en de opkomende wind. En, o goden, daarginds wringt de rest van de inwoners van Numantia zich de handen, en slepen de soldaten aan een stuk door, met hun stalen zwaard in de vuist, de zojuist in de walm ontdekte gevangenen aan! – ‘Een mes van schaduw maaide levens neer.’ Schoonheid!

Scipio de jongere en Scipio de oudere op.

scipio de jongere *tot de bode* Deze sleutel, van de door ons stormenderhand veroverde hoofdboort van Numantia, breng die naar mijn moeder Cornelia, en moge zij daaraan aflezen, dat haar zoons ernaar streven wat zij ons bijgebracht heeft waardig te zijn.

scipio de oudere En meld haar dat we gezond zijn. Hopelijk zij ook.
bode af

scipio de jongere Terentius? Warm jij je aan Numantia's gloeiende sintels? Dat zou stof zijn voor een blijspel, béter dan één van die oude kluchten, niet alleen maar zonderling, maar in zijn scherts ook van een grote diepgang.

terentius Jullie maakten de stof zo tragisch dat ik vast te zwak ben om die tot iets vrolijks om te dichten.

scipio de oudere Hé, iets tragisch is ook komisch en omgekeerd. Ik heb tenminste vaak bij tragedies gelachen en raakte bij komedies welhaast diep ontroerd.

terentius *tegen Scipio de jongere, bitter* Heer, de afgelopen nacht kende je me niet.

scipio de jongere Er was even iets belangrijkers te doen.

terentius Weer dat oude ijzeren liedje.

scipio de jongere *tegen soldaten* Die gevangenen in roedels indelen, elke roedel dertig stuks, en dan inschepen ermee naar Ostia. Of de senaat ze daar of in Rome verkocht wil hebben, vraag je ze daarginds.

scipio de oudere En merken jullie dat man en vrouw of familielid bij elkaar zitten, ruk ze uit elkaar, zodat ze niet samenzweren.

De gevangenen worden langsgedreven en gesleept naar de kust.
Gegil.

scipio de oudere Gesel die schreeuwlelijkerds.

Wie zich verzet wordt met gesels bewerkt, wie dan nog gilt, wordt nog harder afgeran-seld. Het gegil sterft weg tot gemompel.

terentius

Bemoei je niet met wat niet van jou is.
Wordt een vrouw voor jouw ogen
afgeranseld en weggevoerd,
doe dan niets. Schrijf een gedicht
over haar schoeisel dat op de keien achterbleef.

Pauze.

Gelukkig zij die zichzelf lieten verbranden!

scipio de jongere M'n beste, het hoort bij onze zeden, om net zolang oorlog te voeren tot een der partijen uitgeroeid is of slaaf gemaakt. Want van een halve vrede houden wij niet; het geeft de vijand maar tijd om voor nieuwe oorlogen krachten te verzamelen. Schiet op, stel je niet aan.

terentius *voor zichzelf* Gevangenen geselen met een zweep van kogels, dat zijn onze zeden! Goden, wat mag er in Rome dan onzedelijk zijn?

scipio de jongere Wie komt daar aan?

terentius Een vorst uit Keltiberië.

Allochlin, een vorst uit Keltiberië komt en stort zich neer aan de voeten van Scipio de jongere.

allochlin Heer! Heer! Heer!

scipio de jongere Drie keer hetzelfde is te veel. Wat wil je?

allochlin Heer, mijn bruid! Ik ben vorst Allochlin, en zij en ik komen niet uit Numantia, wij zijn de oorspronkelijke bewoners, geen Fenicische of Carthaagse kolonisten, – zij was alleen maar op bezoek hier in Numantia toen jullie haar met alle anderen gevangen namen – Sterren! Mijn bruid! Daar staat ze tussen de gevangenen.

scipio de jongere Een mooi meisje.

allochlin Zoals de maan oplicht boven het donkere bos in de bergen!

scipio de jongere Carthago is voor jullie meer een aartsvijand dan voor ons Romeinen. Als jij met mij tegen Carthago vecht, is je verzoek ingewilligd.

allochlin Meteen stel ik je elfduizend krijgers ter beschikking. Ze zijn me allemaal gevolgd toen ze van mijn ongeluk hoorden, even aangedaan als ik.

scipio de jongere Breng zijn maagdelijke bruid hier.

Allochlin's bruid komt.

allochlin Ze komt! Daar is ze! De dierbare, de lieflijke trekken weer zo nabij! O, graspluimen en bloementrossen – Gezegend mijn ogen!
scipio de jongere Vorstin, je bruidegom heeft je vrijlating afgesmeekt. Wees vrij en maak hem gelukkig. Allucius, laat mij nu je krijgers zien.
allochlin Ze merkten hoe genadig jij bent en naderen al met opgewekte tred. Ik stel me op aan het hoofd, zij waar ik zo naar verlangd heb aan mijn zijde, en laat ze langsparaderen.

allochlins bruid *voor zichzelf, kijkend naar Scipio de jongere* Dat verheven postuur met dat allerminzaamste gezicht – is het een godenzoon, gehuld in aards ijzer? – Ik zou mij –

allochlin Je aarzelt?

allochlins bruid Nee, speelkameraad van m'n jeugd, ook goden maken mij niet ontrouw!

Het leger van Allochlin komt opgerukt. Hij trekt z'n zwaard, stelt zich met z'n bruid, die jubelend wordt ontvangen, op aan het hoofd en laat het leger langsparaderen.

scipio de jongere Broer, dit leger is iets bijzonders.

scipio de oudere Afgaande op het gesnater, hun blote poten en de veren op hun kop zou je het makkelijk aanzien voor een troep grote eenden. Maar eenden lopen tenminste in een rij achter hun aanvoerder aan. Dit krioelt door elkaar als een mierenhoop.

scipio de jongere En in plaats van de tuba snarenspeel!

scipio de oudere Dat moeten vrolijke veldslagen zijn bij hen. – Ik schaam me voor zulke bondgenoten.

scipio de jongere Waarom? In een oorlog benut je alles.

terentius *heeft, opzij staand, nauwgezet geluisterd, voor zichzelf* Benutten! Dat arme gespuis vult al gauw de loopgraven met hun lichamen en wij Romeinen benutten ze dan als brug!

scipio de jongere Die lange daar, haal hem hier. Ik wil hem spreken.

scipio de oudere Hoezo? Dat lijkt me juist de grootste idioot!

terentius Heer – *stokt en kijkt angstig naar de Scipio's*

scipio de jongere Slik je gedachte niet in. Dichters barsten als zij hun wijsheid voor zich moeten houden.

terentius *daardoor aangemoedigd tegen Scipio de oudere* Uw broer wil uit iets zeer slechts iets beters zien te halen. Dat is toch voorzichtiger dan omgekeerd?

scipio de oudere Maak daar maar een goede repliek van voor één van je kluchten.

terentius *droevig, voor zichzelf* Komedies, jarenlang over nagedacht, dag en nacht aan gewerkt – kluchten!

Zoon van Ullo, de geroepen Keltiberiër, komt.

scipio de jongere Jij bent?

zoon van ullo De zoon van Ullo, wiens bijnaam de Knots was.

scipio de jongere En jouw naam?

zoon van ullo Ben helaas nog naamloos. Tot nog toe stootte ik geen vijand, waar ik een naam aan ontleen kon, een lans door het hart, want alleen zo verwerf je bij ons je naam. – De lafaards! Ze vluchtten allemaal weg als ik m'n speer hief!

Hij schudt met z'n lans.

scipio de jongere Nou, rustig maar. Wil jij bij mij in dienst treden?

zoon van ullo Als mijn Than mij aan jou schenkt.

scipio de jongere Dat doet hij.

zoon van ullo Ik ben je slaaf.

scipio de jongere In een ledig uur moet je mij over je volk vertellen.

zoon van ullo Alleen vertellen? Zingen wil ik erover!

scipio de oudere *droog* Bestaat jouw hele volk uit zulke praalhanzen als jij?

zoon van ullo Ik hoop dat ik niet één van de minsten ben.

scipio de oudere Blaaskaak! Dat hóóp je?

zoon van ullo De barden zingen: vechten met de tong is zwaarder dan met het zwaard!

scipio de oudere Dat zijn me nog eens aparte principes.

scipio de jongere Hij moet ze toch voor juist houden, zo onbevangen als hij ze uit.

terentius Wat voor een misbaksel maakt een verkeerde opvoeding van een mens!

scipio de jongere Zoon van Ullo, treed toe tot mijn gevolg.

De krijgers van Allochlin paraderen voorbij.

zoon van ullo *zingt*

De nácht staat stíl in het héldere dúister

De héle stad wácht op de víjand die kómt:

waar ónheil nádert, wordt stílte gebóren.

De hémel wordt líchter, de róde zon stíjgt.
Óver de kím stijgt een bréde streep zwárt,
één dikke stróom, lángzaamaan vlóeiend
óver de héuvels en lángs de rivíer,
als láva, als módder, als stámpende stíeren:
een dichte stoet krijgers, krioelend als mieren,
hálfnaakte mánnen, met spéren en zwáarden,
één dreunende stáp. Ze vúllen de vlákte,
het rólt en het rólt en het stórt zich de stád in,
het dóodt en het dóodt, wordt gedóod, maar het rólt.
Blóed druipt van spéren, krúipt langs de scháchten,
spét op de ármén, dróogt op de hándvaten,
vlékt op de líchamen, dónker en zwárt.
De lánsen doorbóren bórstkassen, búiken:
gelúidloos de dóod, dófklinkend de vál.
De zwáarden doorhóuwen ármén, en hóofden:
verlámd is de vúist, verbíjsterd de blik.
Álles bewéegt: de áarde, rivíeren,
de zínderende lúcht, het strálende lícht.
Geen mánnen meer zín het: één dodelijk wérktuig:
ze zín zich van níets meer en níemand bewúst,
niets zíen ze nu nóg, geen hóofden, geen líjven,
alléén nog maar ógen, gróot, hard en kóud,
dodelijk bliksemend, alles vernietigend.
Te mídden van dézen, dáar verschijnt hój,
onze héd, drijft zijn páard voor zich úit,
gebronsd is zijn tórs, glímmend in zónlicht.
Zijn páard laat hij stéigeren, stúift af op de víjand,
op hún held, zij dréigen elkáar te verplétteren,
maar plótseling wíjkt onze héd van zijn líjn
en zíjdelings bóort hij zijn láns tot de hélft
in de zíj van die ánder, wérpt hem ter áarde,
dóf is de kláp. Wij júichen. Zij vlúchten.
Wij stáan. Zien de dóden. Het gejámmer houdt óp.
De nácht staat stíl in het hédere dúister.
Het bláuwe uur nádert: óok de stílte sterft úit.

scipio de jongere *applaudiseert*

scipio de oudere Broer, terwijl wij hier de stad belegerden is Hasdrubal ons met het laatste Carthaagse leger in Spanje ontglipt. Hij klimt al door de Alpen richting Hannibal. We moeten hem achterna.

scipio de jongere Nee. Hij zal zijn broer niet zien. Consul Nero wacht hem al een tijdlang op met drie legioenen in Liguria. Een tweede keer overkomt je zo'n verrassing je niet, zoals Hannibal ons bereidde.

De beide Scipio's stijgen te paard.

scipio de jongere *galoppeert met geheven veldheerstaf naar de kop van het leger, luid tegen hen* Wij willen de Afrikaanse gifslang onverwijld de kóp verpletteren, want haar duizend staarten, waarmee ze alle kanten uitzwiept, vallen uiteen wanneer ze geen hoofd meer voelen. Op naar het zuiden! Op naar Carthago!

Het leger draait de adelaars, de stormrammen, het slingertuig, de katapulten en al het andere oorlogstuig naar het zuiden. Gejuich.

Tweede scène: Capua

Een zaal in het huis van Hannibal. Hannibal, Brasidas, Bode, Turnu.

hannibal *loopt opgewonden met Brasidas heen en weer* En jullie vandaag aangekomen schepen zijn tegelijk uitgevaren met het schip van de bode die acht maanden geleden mijn ridderingen opeiste? Waarlijk, mijn landgenoten zijn adelaars als ze iets halen en slakken als ze iets sturen.

brasidas Onze schepen waren slecht –

hannibal Opzettelijk zo geleverd.

brasidas Ze raakten al gauw lek. Toen ging het naar het kleine Syrte om ze op te kalefateren.

hannibal Niet alleen maar terug, maar ook zijwaarts? Addergebroed!

brasidas Het werk ging langzaam, er was daar te weinig –

hannibal Hout, pek, teer, dat wisten ze net zo goed als ik!

brasidas De admiraal werd zichtbaar ongeduldig –

hannibal Ging het die doortrapte schurk nog te snel?

brasidas Eindelijk konden we in zee steken en koersten richting Gades

–

hannibal Katten die door jongens door de straten worden gejaagd, windhonden op jacht springen niet zo heen en weer!

brasidas Daar wachtten vijfhonderd pas geworven Numidiërs, die wij voor jou moesten meenemen.

hannibal Heeft jullie admiraal ook orders gekregen een bocht te maken om de uiterste horens van Afrika, om voor mij een pond kaneel uit India mee te brengen?

brasidas Vervolgens –

hannibal Laat maar! Ze zijn zo stompzinnig bezig dat je je van pure minachting nauwelijks ergert. – En die paar duizend man hulp, die jullie brengen, zijn topkwaliteit! Ik zou me wel heel erg vergissen, als ik de knokige vingers niet ken die voor mij dit kaf uit het koren heeft gezocht. Toen ik die troep inspecteerde, werd van al die bochels, de kromme benen van de kreupelen en de brandmerken van de galeislaven mijn paard schuw! – Maar, Brasidas, voor jou dank ik jou en m'n nicht Alitta.

Had ook maar één van haar aderen in het Synedrion geklopt, Rome lag al in puin! – Wat werd er over mij gezegd toen jij Carthago verliet?

brasidas Weinig. Men verwachtte de karavaan uit Ethiopië. Menigeen vond dat jij Rome niet zo lang onveroverd had mogen laten.

hannibal 't Zou handiger zijn als ik de middelen had gekregen om het te kunnen veroveren. – Mijn verblijf in Capua?

brasidas Daar wist men nog niets van.

hannibal Ik zou hier flink brassen en m'n leger ook. Ik, die nooit een vrouw en nooit een beker wijn aanraakte! En m'n leger? Hun buik voleten en uitrusten laat ik die uitgeputte mannen, waarmee ik het land niet meer onderwerpen kon. Zelfs m'n laatste olifant bezweek en ik moet mij ernstig vergist hebben in de blik van het verstandige dier, of hij keek stervend vol verbittering in de richting van Carthago.

brasidas De edele Melkir –

hannibal Die?

brasidas – is haast de enige, die alles looft wat je onderneemt.

hannibal Hel, bescherm me tegen lof van een vijand! Het is het gevaarlijkste betaalmiddel!

bode *op*

hannibal Ha, jij, die ik naar Hasdrubal stuurde – hij, mijn laatste hoop om Rome te verwoesten en Italië te veroveren, weerstaat hij de toorn van het driemanschap en neemt hij mijn uitnodiging aan?

bode Hij had die nauwelijks gelezen, of hij riep: 'Broer, ik kom! Bode, vooruit, en laat ik je niet inhalen!' Toen ik de legerplaats verliet, vergezelden mij reeds, tot in de verten weerklinkend, het tot opbreken oproepende trompetgeschal!

hannibal Dank jullie, goden, want ik kan eindelijk tot jullie bidden! Vreeswekkende Moloch, ik geloofde vaak, wij brachten je tevergeefs zuigelingen als brandoffer, je snoof met je neus in de lucht de kostbare rook op alsof het gewoon was zo'n tol te betalen. Nee, eindelijk wil je Carthago redden, tot nu toe heb je het slechts op de proef gesteld. – Ik heb me in je vergist! Hasdrubal en ik: het Capitool is verpletterd zodra wij ons verenigen. – Waar scheepte hij zich in?

bode Daarvoor was Numantia gekozen. Omdat die stad viel, dacht hij niets beters te kunnen doen dan jouw spoor te volgen, hij heeft de Pyreneeën al achter zich en is in het hooggebergte van de Alpen.

hannibal Ga.

bode *af*

hannibal *wordt duizelig*

brasidas Wat is er? Doktoren!

hannibal *eerst nog zwak, zich langzamerhand weer herstellend, staat op* Doktoren redden Hasdrubal niet meer en voor mezelf heb ik m'n kleine apotheek bij de hand. Moloch, ik loog! Ik vergiste mij toch in je! Waarom gaf je Hasdrubal niet de geringste waarschuwing? Hij met dat kleine leger in de Alpen? Brasidas, weet hij niet, dat die bergen dat grote leger van mij voor de helft vernietigden, als voer voor hun aasgieren? Dat wij, om ons een weg te banen, met rotsen en lijken de ravijnen vulden? Hasdrubal, jij zult op die duizelingwekkende paden genoeg oude bekenden vinden, vers en niet ontbonden, maar slechte wegwijzers vanwege hun voeten van ijs, hun ogen van glas!

brasidas Jij volbracht zelf de tocht over die bergen.

hannibal Juist daarom weet ik dat het voor Hasdrubal het eind is. Eerst zou de zon eeuwenlang haar smeltende werk moeten verrichten, voor ik ooit weer een poging zou wagen. Nooit meer nachten, waarin wij ons diep in de sneeuw ingroeven om niet te bevriezen; waarin boven mijn halfdode leger de sterren aan de allerhelderste hemel fonkelden, alsof er niets aan de hand was; waarin ik slapeloos voor iedereen denken moest, het voorwaarts of achterwaarts in mijn ijzige slaappleats tegen elkaar afwegend. En toen wij eindelijk op onze schilden naar Italië afgleden, ving ons niet direct een consul Nero met z'n speren op, die daar nu wel staat: z'n voet op het toen vrije, nu onderdrukte Cisalpina! – Maar als zij een domme streek uithaalden, moeten wij proberen hen te helpen. Daarvoor zijn het onze landslieden.

brasidas We komen de stad niet uit. De dictator Fabius Maximus staat ervoor met een viervoudige overmacht.

hannibal Die Maximus! Bij Satan, ik kan nog lachen! – Man, hij is Minimus! Rukken wij uit, dan wijkt hij als altijd opzij, trekken wij door sappige dalen, dan klimt hij op kale hoogtes achter ons aan. – Dat noemt hij op z'n hoede zijn!

turnu *op* De vandaag met de hulptroupen gearriveerde admiraal wacht in het voorvertrek om bij jou zijn opwachting te maken.

hannibal Hij komt gelegen –

turnu *wil gaan*

hannibal Wacht! Neem zes soldaten van mijn lijfwacht en zeg hen, ze moeten de admiraal –

turnu als erewacht? –

hannibal – onmiddellijk aan de hoogste mast van z'n eigen schip opknopen, omdat hij met z'n vloot te laat is gekomen.

turnu *af*

brasidas Wat zullen ze daar in Carthago over zeggen?

hannibal Wat ze willen. *af met Brasidas*

derde bedrijf afscheid van italië

Eerste scène: Dal bij Casilinum

Rondom door de ondergaande zon rood verlichte, hier en daar met struikge-was en eiken begroeide steile rotswanden en slechts twee nauwe bergengtes in en uit, waarboven je de voorhoede van de Romeinse legioenen bespeurt. Hannibal met z'n leger in het dal, maakt halt. Hanni-bal, Brasidas, Turnu.

hannibal Die wegwijzers onmiddellijk kruisigen!

brasidas Ze hebben zich alleen maar vergist, Casilinum met Casinum verwisseld.

hannibal Maakt me niet uit! Kruisigen!

brasidas Jij beveelt! *stuurt soldaten weg*

hannibal *kijkt om zich heen* Het wordt kennelijk dit keer een krap doodshemd, van groffe steen gemaakt, door de zon in bloed gedrenkt. Nu gaat ook zij onder en wordt het doodskistdonker.

brasidas Geen redding?

hannibal Maximus heeft ons mooi in de tang. Compleet en doeltreffend omsingeld! – Dat ik deze keer zo slecht heb uitgekeken, de bode vertrouwd! Eén schrale hoop nog: ik zie m'n fout in en dus blijft het mogelijk hem te herstellen. – Turnu!

turnu Ik zweet!

hannibal Waarom?

turnu Omdat jij zo lang nadenkt.

hannibal Hoeveel ossen voeren we nog als proviand mee?

turnu Vierduizend.

hannibal Laat rijs- en sprokkelhout verzamelen, met pek insmeren en aan de horens van het vee binden.

turnu Ik haast me! *af*

hannibal Ga, Brasidas, breng het leger spijs en drank, en doe vrolijk.

brasidas *af*

hannibal Als m'n list maar helpt! – Luister, daar roepen de Romeinse nachtwachten elkaar toe, zo kom je erachter waar ze staan. Wel, zijn ze zó onvoorzichtig, dan pak ik ze zelfs met ossen.

turnu *komt terug* De ossen zijn uitgedost! Nu moet het rijshout aangestoken worden en op de Romeinen af d'rme!

hannibal Hoe weet jij dat ze daarheen moeten?

turnu Waarheen anders?

hannibal Neem jij het op je om ze op te laten drijven door die bergengte, waar wij persé doorheen moeten?

turnu Voor alles al gezorgd, de drijvers staan klaar met droge sponzen in de hand, die ze de beesten brandend in hun achterste moeten duwen, als van voren die bundels rijshout in brand zijn gestoken. Brandt de os eerst aan zijn horens en daarna van achteren, dan verliest hij z'n verstand en stormt vooruit om zijn achterste kwijt te raken!

hannibal Vervorm het aanschijn en uiterlijk van de dieren, laat ze wilde troepen soldaten lijken, bind schilden voor hun koppen, lansen aan hun flanken, en sta klaar om ze, zodra ik het bevel geef, met geweldig geschreeuw, bazuinen en cimbalen op de vijand af te jagen. Het leger volgt ze, dicht op elkaar geperst.

turnu *af*

Tweede scène: Een bergengte bij Casilinum

Fabius Maximus, met de hoofdmacht van zijn leger.

fabius maximus Wat willen die Scipio's nou met hun overwinningen in Spanje? Daar beneden zit hij, de veroorzaker van al het kwaad, in een kooi! Ik, Fabius Maximus, zal me op hem storten als de gele Tiber, als die in februari de akkers van Rome overstroomt. Hé, niet van die wijdlopijge vergelijkingen als het om goede ideeën gaat. We hoeven niet af te dalen. Hij moet omhoog komen of beneden verhongeren. Hé, het lijkt wel of hij omhoog komt, het beweegt en trappelt in z'n kamp! Zou hij het erop wagen? Tegen onze ontzagwekkende stelling? Ik acht hem in staat tot zo'n doldrieste daad. Inderdaad, inderdaad, ze blazen aanvalssignalen, schreeuwen alsof ze beginnen met de slag. Het kan vechten worden! Ons leger is, Jupiter zij dank, door mijn behoedzaamheid wel op orde. Alhoewel, van het goede doe je nooit teveel. Priesters, offer aan Jupiter nog snel acht volkomen witte schapen en bid daarnaast tot de overige goden. – Toch maar niet dat laatste, hij zou het ons kwalijk kunnen nemen. – Bij Jupiter, we hebben maar zeven van zulke schapen. Het achtste stierf gisterennacht. Slecht voorteken! 'n Groot ongeluk! – Maar we kunnen hem bezweren binnenkort het achtste alsnog te brengen. Goed opgemerkt. Offer allereerst die zeven! Beloof dat het achtste gauw komt! Het wordt licht in het dal, enorme massa's bewegen zich daar, op ons af. – Zou hij met z'n slimheid hulp hebben gekregen? – Inderdaad, zo is het! Ruiters met fakkels! Wat nou, die knallen vooruit! En dat geschreeuw! Had ik maar een Carthaagse gevangene bij de hand, die het voor mij vertaalde! Het klinkt alsof een paar duizend ossen aan het brullen zijn. Ossen? Die kunnen dat niet. Alleen een woedend mens die brult zo afgrijselijk, door de kracht van z'n opgezweepte geest! Kijk, kijk goed: ze dragen petten met twee punten, schilden als planken voor hun hoofd. Dat is het wapen van Utica, het zijn verse troepen uit Utica. *Hij houdt een ogenblik ver-baasd z'n hand voor z'n hoofd.* Direct zijn ze hier. Het gaat erom stand te houden. 's Nachts? Tegen een nog onbekende vijand? Tegen die koene, goed geoefende ruiters, die ons dreigen te omsingelen, daar al mee beginnen? Kijk dan, hoe weergaloos stoutmoedig ze de rotsen op

springen, de bossen in, en de bomen in brand steken. – Nee, we moeten de dag afwachten, om deze heren eerst in de ogen te kijken en hun zwakke kanten te doorgronden. Beveel de legioenen, in stilte terug te trekken over die toppen daar naar Casilinum!

Allen af. Pauze.

hannibal op met z'n leger Ha, ha! Als m'n geluk zo aanhoudt, hoop ik Hasdrubal toch nog te kunnen vertellen dat ossen me de weg door het leger van een dictator baande! – Vooruit!

Allen af.

Derde scène: Akkers bij Cajeta, in volle herfsttooi

Van alle kanten hoor je muziek en gezang van het oogstfeest. De fluiten klinken, de schellen rinkelen.

een grijsaard *op* Lang leve Bacchus! Hoera! Bekrans jezelf met wijnranken. Laat de fluiten klinken, de schellen rinkelen. Leve de wijn. Zing dithyramben ter ere van Bacchus! Hoppla, toneelspelers, speel nu dat stuk van die faun die die nimf achterna zit. Daar, die berg volle wijnzakken is met olie glad gemaakt. Vooruit, nimf, vlucht op die berg!

Gejoel, gegil, gejuich, geklap, gefluit, er worden namen gescandeerd, gelach, geschreeuw.

een meisje uit een andere streek *is hem gevolgd* Maar ziet u de Romeinen daar niet over de bergen trekken als wolken? de grijsaard Jij bent niet van hier? Aan dat beeld zijn wij al maanden gewend, uit die wolken komt geen regen, die komen nooit naar beneden!

het meisje Maar Hannibal rukt op in de vlakte!

de grijsaard Die is hier welkom. Hij was Cajeta's vlakte altijd welgezind, hij zal ons niet lastigvallen. Dus: Lang leve Bacchus!

Het geluid van het naderende Carthaagse leger gaat dwars door de weer aanzwellende muziek en het gezang van het oogstfeest heen. Hannibal, Brasidas, Turnu op. Het geluid en de muziek verstomt. Stilte. de grijsaard *tegen het meisje* Jij, schoonheid, vul deze beker en reik hem deze verse most!

het meisje *loopt met de gevulde beker naar Hannibal toe* Dat prachtige postuur met dat allertreurigste gezicht! Is dit een godenzoon, gehuld in aardse ijzer? Ik zou mij... Maar nee! Verheven veldheer – aanvaard deze groet van Cajeta! Neem deze beker en proef de wijn van de nieuwe herfst!

Ze biedt hem de wijn aan.

hannibal Ik neem hem aan, maar omdat ik geen wijn mag gebruiken, pleng ik hem voor alle goden van de akkers, bergen, stromen en dalen van Campania, en smeeik hen, haar welwillend aan te nemen, als offer van een gastvriend, gebracht voor het heil van dit land! *doet dat* Ga nu

door met jullie spel. Het leger neemt hier toch rust. Wij willen kijken, zoiets overkwam ons al lang niet meer.

Hij gaat met z'n begeleiders op het gras zitten.

de grijsaard roept Ga door!

Opnieuw gejoel, gegil, gejuich, geklap, gefluit, gescandeer van namen, gelach, gejuich.

hannibal Geweldig! Faun, jij valt prachtig! Nimf, is de grond nu al te glad voor je voet? Wat gaat er gebeuren als de faun je pakt? *lacht hartelijk.*

Tegen Brasidas Ze hebben vrolijke spelen, niet, wat vind jij?

brasidas Zeker.

hannibal De hemel is zo helder, de lucht zo verfrissend, m'n geest alsof hij doorwaaid is daarvan, de mensen zo vrolijk als hun lachende landstreek. Ik voel me te goed, ben haast bang, er staat me een ongeluk te wachten.

een romein verkleed als Carthaagse krijger, met iets onder zijn mantel, gaat naast Hanni-bal staan, voor zichzelf Het staat naast je!

hannibal Mijn geluk was volmaakt als ik het dierbare hoofd van m'n broer zag!

de romein gooit het hoofd van Hasdrubal voor Hannibals voeten neer

Hier is het!

Pauze.

hannibal Goed! Het stuk eindigt zoals het moet, met een klapstuk!

Rome, jij troost me: zink jij vanaf je zeven heuvelen zo laag dat je jouw vijand met gruwelijke spot bestrijdt? Dan zink je spoedig nog dieper. Ik heb jouw gesneuvelde veldheren eervol laten bijzetten, als waren ze onder Romeinen gestorven, en jij Rome, wat?

Hij pakt het hoofd van Hasdru-bal.

Broer, jij, – ja, het zijn zijn lokken, zijn trekken. – Ach, negen jaar was ik toen ik uit het vaderland vertrok, en jij klom je oudere broer stiekem achterna, het hoge donkere schip op, en wilde hem maar niet loslaten, tot men je wegrukte en sindsdien zag ik je niet meer, maar je gezicht stond me in het hart gegrift, en groeide mee met de jaren als een naam gekerfd in de bast van een eik! – Laat me je omhelzen. Ah, ja, hij heeft geen borst meer! *tegen de Romein* En jij, schurk, lacht?

de romein Mijn wens is vervuld. Ik zag m'n doodsvijand huilen.

hannibal Dat zag je. *pauze* Nee, ik schenk jou het leven. Heb je zoons?

de romein Ja.

hannibal Ik zeg je: de blik van je medeburgers en die van jouw nakomelingen brengt jou ertoe jezelf het leven te benemen, uit schaamte dat jij je voor deze wandaad geleend hebt. Turnu, begraaf Hasdrubals hoofd.

turnu Zo, dat niemand mij opmerkt die het weer zou kunnen opgraven en schenden?

hannibal Geraden. *tegen Brasidas* Geef bevel tot de terugtocht naar Capua; we blijven hier niet langer.– Deze vrolijke omgeving wordt voor mij een zee van mist. – Maar de mars zal me kracht geven.

brasidas *af*

hannibal Carthago, jij die jezelf prees met: 'Ik ben de mooiste van allen die liggen te pronken aan zee,' als na het hoofd van mijn broer ook jouw torens maar niet verzinken en je purperen gewaden maar niet in alle windrichtingen verfladderen!

Vierde scène: Capua. Voor de noordelijke poort.

hannibal *op met zijn leger* De poorten dicht? Wil Capua Rome na-apen en zich verweren? – Vooruit, de gevangenen met schoppen naar de gracht gebracht om die te verleggen, de stormladders klaar, de steenslingeraars van de Balearen naar voren als dekking van de arbeiders!

De poort gaat open.

Een slaaf komt op.

hannibal Halt! De poort gaat open en de brug wordt neergelaten. Bij de oude Moloch, de slaven komen eraan, met hun heren in boeien! Wat is hier gebeurd?

een slaaf Grote veldheer, u had nog maar net deze stad hier verlaten om uw broer bij te staan, of de burgers van deze stad, die u allerhartelijkst als gastvriend hadden ontvangen, en die u goed behandeld had, begaven zich juichend de straat op, jubelend: 'Hang glanzende schilden aan de muren, omkrans je van wijn gloeiende voorhoofd met koele klimop en verkondig de vrijheid.' Hun vreugde duurde maar kort. De vroegere despoot van de stad, door u beroofd van zijn macht, begaf zich op straat, verkondigend: 'Burgers, ik treed weer in mijn oude, door Hannibal mij onrechtmatig ontrukte positie, en geef jullie de welgemeende raad de orde te bewaren, zonder orde is ware vrijheid niet denkbaar. Geniet van de verworven vrijheid, maar, op straffe des doods, spreek nooit haar zo makkelijk misverstand wekkende naam uit. Zie met gerust hart in mij de ware, rechtmatige representant van de allesomvattende vrijheid.' En stuurde iedereen naar huis. 'In de schoot van jullie families bloeit jullie schoonste geluk.' Wie talmde, sloeg hij in ketenen. Een burger schold: 'Jij vetgemeste schoft, met je kwabbige, altijd glimlachende smoel. Jij, kleverige, aan je eigen slijm omhooggekropen slak –'

hannibal Genoeg. Vertel verder.

slaaf De despoot gaf ons opdracht de man stilletjes te laten verdwijnen. De stad werd weer stil, grijs en doods, zoals voor uw komst. Maar nauwelijks kwam het bericht dat u terugkwam, of de despoot gaf ons opdracht al zijn bezittingen en die van de stad in kisten te pakken en alles voor ons vertrek gereed te maken. Wij waren zijn vrienden weer,

als de twee dagen dat hij, met de hulp van ons, slaven, de heerschappij weer naar zich toetrok. Toen alles was ingepakt, verbraken wij onze ketenen. In de laatste kist deden wij hem, lieten die zakken in het diepste keldergewelf van het paleis, dat wij door middel van een, door hemzelf aangebracht, springveermechaniek in lieten storten. Hij heeft beslist in zijn stervensuur geen beter gedenkteken boven zichzelf kunnen wensen dan z'n eigen paleis. Wij riepen Capua's slaven stilletjes op hun meesters te boeien. Neem, grote veldheer, deze tirannen als je slaven aan en ons, als je ons niet versmaadt, als je krijgers.

hannibal Waren jullie jaren eerder gekomen, dan had ik tijd gehad jullie tot krijgers op te leiden, maar nu ik dringend vertrekken moet...

brasidas Vertrekken?

hannibal ...kan ik alleen de flinksten van jullie kiezen. Jullie gevangenen uit Capua neem ik ook, voor zover de scheepsruimte het toelaat, om ze in Afrika te verkopen. De rest is voor diegenen van jullie, die hier blijven.

– Leid mij nu naar de schatkamer van de stad, waar jullie naar ik hoop niet aan zijn gekomen, want die is heilig... –

slaf En onaangetast! Alleen, een van ons brak dit drakenkopje af van de onderkant van het traliehek. Het leek hem, omdat het zo veel schatten hielp bewaken, een heerlijke fetisj om ook hem te beschermen. Hij kwam tot inkeer en gaf het mij.

hannibal Laat hem zijn fetisj houden als loon voor zijn oprechtheid. En als de rest van de schat gered is voor Carthago, dan verdeel ik Capua tussen jullie en mijn leger om het naar believen te plunderen.

Allen af.

Vijfde scène: Een hoogte bij Capua

Je hoort van dichtbij het ruisen van de zee.

hannibal komt snel en wendbaar op zijn paard door de struiken aanrijden, stijgt op een grasveldje af en bindt de teugels van het paard aan een lage tak Paard, als jij begrijpt dat nu een lang onderdrukte pijn lucht krijgt, hinnik het dan niet uit, anders maak ik je af!

Hij stort zich ter aarde en raakt die met beide handen aan.

Italië! Geliefde, naar wie ik zeventien jaar dong, die ik gesierd heb met m'n eigen bloed en dat van consuls, moet ik jou nu zo verlaten? Niets blijft mij van jou, die ik mee zou willen slepen over zee? Jij, heel anders dan het sombere Carthago en haar hete, vuilrode firmament; jij, pronkend met helden die alleen van roem en ijzer, niets van goud weten; jij, met de glans van eigen, niet door huurlingen bevochten, op het Capitool afstralende triomfen; jij, nooit verhevener dan toen ik je aan mijn voeten waande en jij je oprichtte tegen het gewelf van je eeuwig blauwe hemel! Deze grashalmen ruk ik je uit en ik berg ze aan m'n hart. Mijn jarenlange tegenspoed verontschuldigt voor mijzelf dit moment van diep gevoel!

stemmen van de vlootoffice-ren die commando's geven vanaf de zee, klinken van alle kanten Strakker de touwen! Zeewater erop! – Nog twintig roeiers op de vijfde bank hier! – Snel, er komt landwind opzetten! – Daar komt het leger al om zich in te schepen! – Vloten en bootjes naar de wal! – Hier een scheepsbrug slaan! – En daar! – De zeilen klaar! – Pal zuid de voorstevens! – Jullie daar, naar de ankers! Naar het vaderland gaat het! – Waar blijft de veldheer?

hannibal roept hard Hier vanaf de hoogte heeft hij jullie doen en laten bekeken en hij vindt het goed!

Hij rijdt naar de kust.

Zesde scène: Aan het strand

De vloot, klaar om weg te zeilen. Er worden nog steeds troepen ingescheept. Twee gezanten uit Carthago. Turnu.

turnu Gezanten uit Carthago. Hier wachten. De veldheer komt dadelijk. Jullie hebben hem horen roepen.

eerste gezant Behandelt men leden van het Synedrion zo?

tweede gezant Zijn wij twee weggeraakte tarwekorrels?

turnu Weet 'k niet, ik behandel jullie zoals mij bevolen is. – Daar komt hij. Maak je buiging. *af*

eerste gezant Buiging? Wij, die op hem toezicht moeten houden?

hannibal *op*

eerste gezant Ons stuurt Carthago –

hannibal Om mij naar Afrika terug te roepen, naar onze vaderstad om haar muren te verdedigen, omdat de Scipio's daar spoedig arriveren –
tweede gezant Je raadt het.

hannibal Ik wist het. Die bollende zeilen bewijzen jullie het. Bekijk rondom het landschap, hoogwaardige vaders. Het is mooi, groen en vruchtbaar. Het was van ons geweest, hadden jullie makers én jullie dat gewild. Jullie krijgen er nu ook geen belasting van, neem dus genoeg met de vreugde van de natuur, maar hoed je voor de dolken van de Romeinen, die geen Carthager meer sparen.

eerste gezant Hier laten wou je ons?

hannibal Zeker, als souvenir, maar jullie schip neem ik mee. Was jij – ik ken jullie, al zag ik jullie twintig jaar niet – niet even slecht als je broer Melkir, en jij niet even miserabel als je neef Hanno, dan hadden jullie koning kunnen wezen hier.

beide gezanten Wij ongelukkigen!

hannibal Dat tuig heeft nog de moed naar de hemel een zucht te slaken! Hoorden de goden hun valse tonen, wat zouden ze hen neerdonderen.

Hij gaat aan boord van het vlaggenschip. De vloot stoot van wal.

Zevende scène: Op het Carthaagse vlaggenschip

Hannibal kijkt naar Italië, Brasidas naast hem.

brasidas Wat heeft Capua toch een heerlijke baai.

hannibal De schepen ruiken nog sterk naar pek en teer.

brasidas De blauwe bergen in de verte –

hannibal *voor zichzelf* Hij praat niet over m'n van woede gezwollen aderen?

brasidas – je zou duizend ogen willen hebben, om je aan ze te verzadigen, aan deze heldere golven, aan die van geuren ademende dalen.

hannibal Had je helemaal geen ogen gehad, dan hoefde je dit alles niet te vergeten.

brasidas *zachtjes* Die slingerende wijnranken en daarboven de druivenslingers der eeuwige sterren, langzaam opzwellend. – Het is alsof –

hannibal – het avond wordt. – Stuurman, het roer naar rechts – zie je die uitspringende rotspartij niet?

Een vlucht kraanvogels vliegt hoog over de vloot naar het zuiden.

brasidas Salve, kraanvogels, voorbodes!

hannibal *voor zichzelf* Salve, ja, als het lente wordt keren ze terug naar hun nesten in Thule. Ook ik had voor mijzelf in het noorden een nest gebouwd, maar – *weer naar Italië kijkend* – ik keer nooit meer terug! – *hardop* De baai houdt hier op. – Roergangers, recht de zee op!

brasidas Daar schudt de kust nog een hoop vale herfstbladeren uit over onze dekken!

hannibal Ze wil ons hekelen. – Verzamel de bladeren in zakken.

Passende kransen voor de Hanno's, of anders, als ze dat beter uitkomt, stro voor hun vee.

turnu *klimt over de rand van het schip*

hannibal Brasidas, stuur iedereen van het dek, die daar niets te doen heeft, laat de bel voor het avondeten luiden, en breng de manschappen tot rust.

brasidas En jij?

hannibal Ik bekijk hier de poolster.

brasidas af

turnu springt het dek op en gaat aan de voeten van Hannibal liggen

Ze praten zachtjes.

turnu Ik was op elk schip en ben in elkaar geramd, de eerlijkste straat-
hond zou het nog niet verdienen, al had hij het grootste stuk vlees
gepikt.

hannibal Hoezo?

turnu Ik begon op je te schelden, zei dat iedereen wist dat ik jouw
trouwste, ijverigste dienaar ben en desondanks amper een hap aan
jouw tafel kreeg, en die was steeds gekruid met scheldwoorden,
klappen, oorvegen en muilperen.

hannibal En zij antwoordden?

turnu 'Schurk, behandelt hij je zo, dan verdien je dat – hij heeft nog
niemand onrecht gedaan.' En toen ik begon op te merken dat wij toch
eigenlijk Carthago dienden, maar jij ons altijd alleen naar jouw zin leidde

–

hannibal Toen?

turnu 'Carthago!' was het antwoord, allemaal door elkaar, 'ik heb dat gat
nog nooit gezien'. 'Ik ken het wel, het is een poel des verderfs.' 'Die
goeie, grote veldheer, het heeft hem bedrogen.' 'Onze veldheer gaf mij
brood en goud, daar schaafden mij m'n ketenen.' 'Wij zouden boeven
zijn, maar zij stalen van ons de ringen van Cannae!'

hannibal Ha, Synedrion, jullie hebben zelf met je huurlingen de zweep
geknoopt, waarmee ik jullie zal geselen!

turnu En als ik dan door wou gaan, dan hagelde het vuistslagen op me.
En werd het op het ene schip te erg, dan sprong ik in zee en zwom naar
een ander, en weer hetzelfde gesprek en hetzelfde pak slaag. Maar mij
deden ze plezier, want ik kreeg ze uit liefde voor jou, en – neem me niet
kwalijk – ik heb jou lief – ja, hoe druk je dat uit?

hannibal Doe geen moeite. Je bent zelf uitdrukking genoeg.

Beiden af.

vierde bedrijf gisgon

Eerste scène: Carthago

Kamer in het paleis van Melkir. In de middag.

melkir 't Is vandaag benauwd. Laten we gaan zitten en ons laven aan koele wijn, en dan...

Melkir proost met Gisgon en Hanno, die doen of ze van de wijn nippen, maar ze zetten de bekers onaangeroerd terzijde.

melkir De smeerlappen! Ze merken zelfs het gif!

gisgon Hannibal kan vandaag nog arriveren. Zo hard als wij hem tegen de naderende Scipio's nodig hebben, zo gevaarlijk is het om hem met z'n leger de stad in te laten.

melkir Hij komt er ook niet in, daarvoor is gezorgd: hij moet buiten enkele uren rusten en direct daarna de Romeinen tegemoet.

hanno Dat is zo, Gisgon.

Hij legt een grote brief op tafel.

In dit schrijven van het Synedrion wordt het bepaald, en de loods staat klaar die het naar hem toe brengt, zodra men z'n wimpels gewaar wordt. Je twijfelt? *met nadruk* Ja, ja, de loods staat klaar!

gisgon En volgt Hannibal de bevelen niet op?

hanno Hoe zou hij dat durven? Hoe zou hij zich kunnen verantwoorden?

gisgon Dat kan hij heel eenvoudig. Hij zegt: 'ik heb de bevelen niet gelezen' en breekt door de haven de stad binnen.

melkir Gaat niet. De buiten- en de binnenhaven houden hem tegen met kettingen en met poorten van ijzer, die zich voor de poorten van de hel niet hoeven schamen.

een dienaar *komt binnen* Onze Italiaanse oorlogsvloot nadert vol voor de wind.

melkir Je brief, Hanno. *tegen de dienaar* Moet meteen naar de bewuste loods gestuurd.

de dienaar *af*

melkir Kom bij dit tralievenster. – Laten we kijken of alles volgens onze bevelen plaatsvindt.

gisgon De vloot ziet er weliswaar behoorlijk armzalig, maar ook verdomd serieus uit: hun zeilen zijn versteld, hun voorstevens door de tijd zwart geworden en vol spleten, maar dat allemaal niet als een deemoedig, maar als een verbeteren, woedend gezicht.

hanno De loods vaart naar het admiraalsschip – hij klimt aan boord met de brief –

gisgon Ik ben bloednieuwsgierig of – Moloch, de hele vloot hijst de vlaggen om Carthago's bevelen te begroeten. – Vergeef me, Melkir en Hanno, jullie kennen mensen en dingen beter dan ik.

hanno Nu stapt de loods weer met een commandant in de boot en vaart hierheen.

melkir Dienaar!

de dienaar *op*

melkir Ren die commandant tegemoet en breng hem hierheen.

de dienaar *af*

gisgon Beste Hannibal, je bent toch alleen maar een houwdegen, en nu begrijp ik hoe je overal overwinnen, maar noch Rome noch Carthago de baas worden kon.

de commandant *komt binnen* Wie van jullie is de edele Melkir?

melkir Melkir ben ik.

commandant Mijn veldheer zendt mij naar jou: hij weet hoezeer hij alle hulp voortreffelijkerwijs aan jouw bemoeienis, die van Gisgon en Hanno de Grote...

melkir Ook hen beiden zie je hier.

commandant Ook zij: gegroet! – Verder weet hij hoeveel aanzien jullie bij het verheven Synedrion genieten en verzoekt hij jullie hem de nodige bevelen te bezorgen, naar welke hij tegenover het oprukkende Romeinse leger te handelen en waar hij nu te landen heeft, in de buiten- of in de binnenhaven of op welke plek anders?

melkir Onze groet ook aan hem. In de beide havens moet hij niet landen, maar de Scipio's tegemoet, op de vlakte aan de westkant van de stad.

commandant Dat was ook zijn bescheiden mening. – Een deel van onze manschappen is zeeziek – hij wenst enige versterking, als dat mogelijk is.

melkir Hij dient de zeesoldaten van onze beide havens te krijgen. Hier is de volmacht.

commandant *af*

hanno De havens zo zonder dekking laten?

gisgon Hannibals of onze domheid is zo groot dat ik daarvan een titanengevoel krijg.

melkir Jij bent jong, Gisgon, hooguit zesendertig jaar, dan kan de ijdele oorlogsglans je nog verblinden en je laten geloven dat een bruikbaar veldheer als Hannibal buiten het hem bekende gebied geen beperkte geest zou kunnen zijn.

gisgon Zijn vloot komt in beweging!

melkir Naar het westen, precies volgens onze voorschriften.

hanno Wendt ze zich nu niet een beetje oostwaarts?

melkir Om de oostenwind te vangen. Ze gaat alweer naar het westen.

gisgon En nu weer naar het oosten – alle zigzaggende bliksems!

melkir Ze laveert.

gisgon Verhef jullie, goden van de onderwereld, en sleur deze laveerders jullie dieptes in! – Kijk, ze wendt zich pal naar het oosten, op de havens af, bestormt ze, de kettingen breken door de schok, de slechtbewaakte ijzeren poorten ratelen open. – In de stad is hij en wij zijn allen om de tuin geleid!

hanno En nu springt de commandant uit z'n boot aan land – z'n blanke sabel in de vuist, een stoet gewapende Nubiërs achter hem aan – z'n net nog vleiende gelaatstrekken één vlammenrode wolkenmassa!

melkir Je kunt je vergissen, een wijs man moet echter ook daarop voorbereid zijn. En – *honend* – hadden jullie m'n wijn gedronken, dan kon Hannibal jullie nu niet kruisigen. Ik ben intussen gered!

Hij verdwijnt in de grond.

hanno De – die –

gisgon Volg mij. – Hier zit een geheime deur in de muur, die ik allang ken, ik luisterde hem af. Wij ontkomen makkelijker dan hij!

Ze ontsnappen door een deur in de muur, die zich achter hen sluit.

commandant *op, met krijgers* Daar zit de driekoppige hellehond! – Wat? Weg? – Het hele huis in brand, zodat hij en elke muis erin stikt!

Tweede scène: Carthago

Hal in het paleis van de oude Barkas. Barkas, Alitta.

alitta *komt binnenrennen* Overgrootvader, Hannibal is in de stad!

barkas Ik weet het, Alitta. En jij komt bij mij in deze bewogen dagen en hij die nog dichterbij m'n hart zou moeten zijn, komt niet, vergeet me in zijn geluk!

alitta Nee, zo, denk ik, is hij niet. Hij zal vast des te vreugdevoller voor je komen staan als hij alles heeft afgemaakt.

barkas Jij spreekt als een gevoelloze vrouw. Hij is een gevoelloze krijger.

alitta Nooit meer alleen dat! Grote daden als de zijne wortelen dieper dan onder het voorhoofd, waar ze zich alleen maar ontplooiën. Waarlijk, dat voel ik in m'n eigen boezem.

barkas Zag je hem ooit?

alitta Overgrootvader, ik was toch nog lang niet geboren toen hij vertrok, maar vertellen liet ik me over hem vanaf ik kon denken.

barkas Hij was een eigenzinnige jongen.

alitta Misschien alleen maar eigen!

bode *komt binnen*

alitta *ziet hem* Waar kom jij...

bode Van het marktplein.

alitta Hannibal is vermoord? Het driemanschap?

bode Nee, mevrouw.

alitta Doodgeslagen? Het volk?

bode Nee, mevrouw, hij leeft.

alitta Maar...?

bode Ik treur niet om Hannibal, mevrouw, maar om Carthago. Ik stond

op het marktplein. Het gedrang was groot. Een marktjongen, over

iedereen heen schreeuwend: 'Vissen! Verse! Verse Hanniballen! Zo

heten ze, want nooit eet Hannibal andere! Per stuk dertig drachmen!'

Een man reageerde: 't Is duur, maar m'n vrouw zou me ziek zaniken als

ik er niet één voor haar meenam.' En een andere: 'Ze zouden me

houden voor een aanhanger van het uiteengestoven Synedron als ik er

niet een paar van kocht.' Een heraut van Hannibal verscheen, een

sterke troepenmacht achter zich en riep luid: 'Luister!' De markt wordt stil. 'Onze verheven veldheer Hannibal, diep verontwaardigd over de laaghartigheid van het Synedrion en het driemanschap, die de stad naar de ondergang hebben gesleurd, en het lef niet hadden voor hem te verschijnen toen hij met een bescheiden vraag voor hun lege tronen stond, heeft, aangezien de Romeinse legioenen opdringen, zolang het gevaar blijft dreigen, hun taak op zich genomen en de heerschappij gegrepen. Elke burger, die zich geroepen voelt, nodigt hij uit het vaderland te verdedigen.'

Pauze.

alitta En?

bode Iedereen zweeg. De heraut riep: 'Maar dwingen wil hij niemand daartoe.'

Pauze.

alitta En?

bode Iedereen juichte. De heraut vervolgde: 'Scheepvaart en handel met alle delen van de wereld geeft hij vrij, alleen de buitenlanders betalen voor hun meegebrachte goederen tol. Hij verlangt slechts een goede verzorging van zijn krijgers gedurende de korte tijd die zij hier verblijven. En ieder vrije burger die een lid van het Synedrion naar hem toe brengt, dood of levend, ontvangt twaalfduizend drachmen, iedere slaaf datzelfde bedrag, waarvan hij echter vierduizend drachmen aan zijn heer moet afdragen!' De menigte jubelde: 'Ha, hij is Carthago's echte zoon! Leve Hannibal en zijn verheven geslacht!'

Tijdens het verhaal van de bode zijn Hannibal en Brasidas op de achtergrond verschenen.

alitta Voor ieder voordeel juichen ze, voor het vaderland vechten willen ze niet.

barkas Maar waarom komt hij niet?

hannibal *met Brasidas naar voren tredend* Hij knielt aan je voeten!

barkas Sta op! Sta op! Jij, voor wie honderdduizenden vielen, wilt knielen? Sta op, het jaagt me schrik aan!

hannibal *staat op*

barkas Kleinzoon! Jouw voorhoofd is een gestolde stormzee.

hannibal De storm ging er lang overheen, tot uiteindelijk de vorst kwam en de golven stil stonden.

alitta Zijn dat de handen, die vanaf de hoogten van Cannae naar de overwinning de weg wezen? Ik tril van eerbied en gelukzaligheid!

barkas Je haar is wit.

hannibal Het gaat met mijn kop als met ijzer: laat je het te hevig gloeien, wordt het wit. *tegen Brasidas* Is zij het?

brasidas Alitta, herken je me niet?

alitta Brasidas! En hij heeft echt dapper gevochten?

hannibal Ik verzeker het je.

alitta Dan houd ik duizendmaal meer van hem!

Er klinkt bazuingeschal.

barkas Buigen wij ons hoofd: de bazuinen van de priesters roepen op tot gebed.

hannibal Het zijn offerpriesters, grootvader, maar vrijwillig bieden wij hén onze nek niet aan.

brasidas Geen offerpriesters – die kennen alleen zang, geen bazuinen.

hannibal Grootvader, de Scipio's staan voor de stad en wat we horen is de langgerekte, tot het opbouwen van het kamp voor de nacht oproepende klank van de Romeinse tuba!

alitta De vijand voor de muren! Hannibal, held, red ons! Brasidas, help hem!

Er klinkt weer bazuingeschal.

Zoals dat alweer schalt! Zoals zij met hun noordelijke schurende tonen over de muren heen de stad aantasten! Red ons!

hannibal Proberen wil ik het! Europa en Afrika staan op het spel. Mijn kaarten liggen echter slecht, ik heb maar dertigduizend snel bij elkaar geraapte huurlingen tegen een vier- tot vijfvoudige overmacht in te zetten, die voelt dat zij voor de eer van een vaderland vecht. Maar proberen moet ik het en kijken wil ik of ik het geluk niet kan vergroten, al was het met m'n tong.

barkas O, kon ik mee met jullie!

alitta Mocht ik mee met jullie! Maar, het gaat zoals het moet, ik weet het!

hannibal en brasidas Het ga jullie goed!

Beiden af.

Derde scène: In de buurt van het stadje Zama

Het Romeinse kampement. Voor de tent van de Scipio's. In de loop van de ochtend. Het leger en de hulptroepen in slagorde. Scipio de oudere, Scipio de jongere, Allochlin, Terentius en de Zoon van Ullo.

scipio de jongere Allucius, lok schermutselingen uit bij die dorpen ginds. De vijand verzamelt zich daarachter.

allochlin Heer, gun m'n mannen eerst een uur rust. Zij zijn al drie dagen en drie nachten op de been. Drie vierde van m'n leger is er tijdens je veldtocht aan gegaan. Die arme mannen gaan me aan het hart. Ik heb m'n bruid wel heel erg duur betaald!

scipio de oudere Valt ze je niet meer zo in de smaak als in het begin?

scipio de jongere Gekocht is gekocht, barbaar. Achteraf daarover zeuren wijst niet op een eerlijk man. Geef gevolg aan wat ik bevolen heb, en jullie centurio's, sluit jullie je met z'n tienden bij hem aan en dood hem zodra hij ons ontrouw wordt. Zijn huilerig gezever doet mij het laaghartigste vrezen.

allochlin O! *af met de centurio's*

terentius Ik ga aan zwarte magie doen, ik wil weleens weten wat ik kan brouwen uit mijn weerzin en walging.

scipio de jongere Wat nou, Terentius? Verdwaald in het labirint van je woede?

bode *op* Carthaagse vredesboden bij de voorposten.

scipio de oudere Stuur ze terug.

scipio de jongere Laat me ze aanhoren. Dat geeft jou tijd om het leger ondertussen helemaal zo te organiseren als we hebben afgesproken.

scipio de oudere Dan rek het gesprek zo lang als een lintworm die altijd van voren weer aangroeit als je hem de achterkant afhakt, totdat ik terugkom en we hem en z'n Carthaagse patiënten met het zwaard ten dode genezen. *af*

scipio de jongere De afgevaardigden kunnen komen.

bode *af*

terentius *voor zichzelf* Ze hebben te veel energie, die twee, en te weinig hersens. Een stad vol lijken en uitgebrande gebouwen: wat heb je gewonnen? Goud van de slaven die je verkoopt. En de roem, maar dat

is een hoer, die met de helft van dat goud er aan het eind van zijn intocht al vandoor is.

scipio de jongere Zoon van Ullo, wat sta je te staren?

terentius *voor zichzelf* Met die barbaar praat hij en schertst hij. Dat ligt hem lekkerder in de mond dan onze Griekse conversaties van vroeger.

zoon van ullo *heeft Scipio de jongere een glas rode wijn aangereikt*

Heer, ik zag heel wat reusachtige gevlekte schildpadden, geel met zwarte ruggen, maar zo'n kilometersgrote als deze pas gisteravond. En wat voor zwarte reuzen steken nog boven al die daken en torens uit, hun handen ten hemel strekkend, dampend, alsof ze brandoffers brengen?

terentius *voor zichzelf* Houten soldaat, zijn hersens zitten in zijn pens en zijn darmen in zijn kop.

scipio de jongere *kijkt door het glas rode wijn naar de stad* Het zijn hun ijzeren beelden van de goden, en als er gevaar dreigt, leggen de Carthagers in hun gloeiende handen hun kinderen ten offer, om redding smekend.

zoon van ullo Heel verstandig lijkt me dat, hoe meer ik erover nadenk. Ze raken hun kleine, vaak onnadenkend gefokte veelvraten kwijt, worden gered, en doen bovendien de goden een plezier! Ik zal het in Keltiberië ter navolging aanbevelen.

terentius *voor zichzelf* Ik ben benieuwd wat je aantreft als je hem daar zijn kop inslaat. De diepte van zijn gedachten peilen is als lucht scheppen uit een lege emmer.

De twee Carthaagse gezanten verschijnen.

scipio de jongere *kijkt nog steeds door het glas rode wijn naar de stad.*

Wenkt Terentius dichterbij Kijk, zo zie je de stad met rode torens en koepels, alsof hij al in de gloed van zijn as ligt. Is het niet van een geweldige schoonheid: een toneelvoorstelling van onze pure, door pijn bevestigde en verhoogde macht? *wendt zich tot de gezanten*

terentius *voor zichzelf* Wat een verpletterend stel hersens. Alles wat uit zijn mond komt, sprankelt en borrelt van geest.

eerste gezant Ons zendt Hannibal. Hij wenst de ophanden zijnde strijd door een vergelijk te voorkomen en jou daarover in het vrije veld midden tussen beide legers te spreken.

scipio de jongere En waar heeft hij z'n hinderlaag gelegd?

eerste gezant Hij koos juist om elke verdenking te vermijden het vrije veld. Ook zal hij alleen jou te voet, door twee commandanten begeleid, tegemoet komen, en verzoekt hij jou hetzelfde te doen.

scipio de jongere *voor zichzelf* Ik wil hem wel zien. Bovendien wint mijn broer tijd. *tegen de gezanten* Ik kom direct.

De gezanten gaan weg, de tweede heeft steeds alleen maar geknikt wanneer de eerste sprak.

terentius Ik heb genoeg van dit verstandsverduisterend gekkenhuis. Ik ga me koesteren in de zon der wijsheid. *loopt richting Hannibal*

Vierde scène: Voor Carthago

De vlakte tussen de beide legers

hannibal op, met twee commandanten Hij komt dus. Het duurt wel lang. Nou, moet ik ook nog leren wachten? – Ha!

Scipio de jongere verschijnt met twee commandanten. Hannibal gebaart de zijne op enige afstand achter te blijven, Scipio de zijne eveneens. Beide veldheren gaan tegenover elkaar staan en kijken elkaar zonder iets te zeggen aan.

hannibal Scipio, ik moet wel de eerste zijn die op dit uur spreekt, ik ben de oudste.

scipio de jongere Dat ben je.

hannibal Waarom nog langer strijd tussen Rome en Carthago? Hebben die eindeloze oorlogen hen beiden niet leren inzien, dat zij het gelukkigst zijn als Rome zich tot Italia en Carthago zich tot Afrika beperkt?

scipio de jongere Dacht jij zo toen je Spanje veroverde en over de Alpen trok?

hannibal Nee. Maar juist mijn veldtochten leerden mij sindsdien dat wij zo zouden moeten denken. – Jij, jeugdige veldheer, staat op de top van je roem, alles, wat je tot nu toe ondernam is je gelukt. – Maar kijk naar mij: de Hannibal, die jouw land met jullie nederlagen vulde, ik heb –

scipio de jongere Op een heel ongelegen moment herinner jij mij daaraan, want ik sta hier om die te vergelden.

hannibal – ik heb jouw land moeten opgeven om mijn eigen land te redden. Nu sta jij voor onze poorten! Maar verlies jij vandaag, dan is al jouw verworven roem vervlogen. En zegevier je, maakt dat jou gelukkiger? Je hebt lauwerkransen genoeg.

scipio de jongere Jouw roem was groter als je Rome in had kunnen nemen.

hannibal Maar wat is roem? Een verhaal van anderen. Bekijk je ze nader, je heldendaden, dan blijft er in je eigen ogen niets van over. Een roemrijke daad gaat veel te snel. Komt plotseling uit je voort, zomaar. Deed je het omdat je het besloot en wilde of omdat je het gewoon niet tegenhouden kon? Jij weet dat evenmin als ik. Overwinningen, neder-

lagen, ze hebben geen gewicht. Ik voel ze niet meer. Niet op mijn hoofd, niet op mijn nek, niet op mijn schouders, niet op mijn handen. Niet eens in mijn hart. Wat ik gedaan heb, wat ik doe, bepaalt het lot. Dat lot naar me toetrekken, ik kan het niet, me ertegen verweren evenmin. Het komt van buiten me, het laat me doen wat ik doe, en het verlaat me. Het gaat door je heen en je kunt het niet aanraken. Het is niet van jezelf.

scipio de jongere Je hebt gelijk. Maar het is bij mij het lot niet, het is Rome. En Rome duldt naast zich geen macht die haar ontnemen kan wat zij verworven heeft, laat staan een macht die haar bedreigen kan.

hannibal Zo'n dreiging is een zegen. Romes leiders zullen weten dat onderlinge twisten om de macht hun voortbestaan en dat van het land bedreigen. Als ze van buiten niet tegen je samenzweren, zullen ze van binnen tegen je samenspannen. Zonder de zorg om een vijand maakt men zich alleen nog zorgen om weelde, welvaart en welbehagen.

scipio de jongere Wie zichzelf vreest, bezit geen trots.

hannibal Wie een vijand vreest, bezit geen kracht.

scipio de jongere Wie nog een vijand hééft, bezit geen macht.

hannibal Wie pas rust als hij zijn vijand heeft vernietigd, verlangt ernaar om zwak te zijn.

scipio de jongere Wat biedt Carthago?

hannibal Al haar bezittingen behalve Afrika en volledige genoegdoening voor jullie bondgenoten.

scipio de jongere En Carthago laat niet zichzelf en jou aan onze genade over?

hannibal Romeinse genade! Nee, liever willen wij het dan met jullie ongenade nog een laatste keer proberen!

scipio de jongere *wendt zich af om weg te gaan, koud* Wacht dan met je schamele zootje het lot van de slag af. Had jij mijn superieure leger gehad, dan handelde jij niet anders. *gaat met z'n beide commandanten af*

hannibal Het lot afwachten ? Nee, ik roep het op, het was voor mij vaak een helpende godin! *voor zichzelf* En enkel en alleen wanhoop kan ons redden.

terentius *heeft het gesprek van enige afstand gevolgd. Voor zichzelf* Nee, het enig zaligmakende in 't leven is de hoop.

hannibal *tegen z'n leger* Ten strijde! *af*

De slag begint.

Vijfde scène: Op de hoofdboort van Carthago

De poortwachter met z'n zoon.

wachter Kind, kijk goed toe, want vandaag zie je iets, waarover je honderd jaar later nog vertellen kunt, en gelukkig is het helder weer.

zoon Wat een vrolijke muziek! En blinkende harnassen!

wachter Zie je die twee stofwolken?

zoon Die daar links de hemel verduisteren en door elkaar heen wervelen?

wachter Dat is onze ruitery in gevecht met de Romeinse. De goden zij dank, de onze dringt op!

zoon Wat wemelt en wentelt zich achter hen op de grond, alsof het op wil staan en weg wil en het niet kan?

wachter Gewonden en stervenden, mijn zoon.

zoon Helpt hen niemand?

wachter Erna. In het gedrang van de slag is het tijdrovend en gevaarlijk, zegt onze buurman van het badhuis.

zoon Temidden van de legerscharen, vader – tjee, wat rijzen die lansen hoog op, bijna als grootmoeders haren, als ze kijft!

wachter *geeft hem een draai om zijn oren* Beledig je grootmoeder niet!

zoon *huilt* Mag ik niet zeggen wat ik zie? *wil weg*

wachter Jongen, jij blijft.

zoon 't Is schooltijd. – Ik kom te laat.

wachter 'k Zal je verontschuldigen. – Kijk, de twee middelste groepen raken slaags!

zoon De vijanden trekken echter hun zwaard en vormen een bundel zoals laatst die stekelegel.

wachter Dat zal ze niet helpen, onze lansen zijn langer.

zoon De vijand slaat ze toch van zich af. – Wee, daar zitten ze en grijpen elkaar bij de keel!

wachter Duivels – en het wordt bovendien gruwelijk stil, en je ziet het zo duidelijk! Barstte maar overal het gedonder los, wervelden en stoven alle woestijnen maar, om dit stille gewurg en gemoord te overstemmen, te verhullen! – Ha, daar komt de edele Brasidas met ruiters te hulp!

zoon En daar stoot hem een Romein z'n dolk in z'n ribben, dat z'n bloed op de aarde spuit en hij van z'n paard stort! Tjee!
wachter Hoe ze vechten om het lijk! Hij maakt er honderd andere!
zoon Ik kan er niet meer naar kijken! Was ik ook maar dood!
wachter Hoe kom je d'rbij, jong?
zoon *schreeuwt* De Romeinen breken door!
wachter Rustig. – Hannibal lokt ze in de val. – Ha! Zie je? Daar is hij, onverwachts uit z'n schuilplaats, vers voetvolk, verse ruiters achter hem aan. – Moloch, wat ontstaat er ruimte waar hij komt! – Nu heeft hij het lijk van Brasidas, omhoog trekt hij het met z'n machtige hand en toont het roepend om wraak aan het leger –
zoon 't Klinkt oorverdovend!
wachter – en smijt het op z'n paard! – Hel, nu begint het pas goed. – De vonken slaan uit de pantsers, mijn ogen beven!
zoon Vader, vader! Hij heeft te weinig mensen! De vijand omsingelt hem!
wachter Pah! Hoezo? Kijk, hij laveert overal tussendoor, deelt ferme klappen uit, waar hij is, spuit wel het bloed hemelhoog!
zoon *houdt z'n handen voor z'n ogen*
wachter Handen van je ogen. Carthago wint!
zoon Wat voor een ijzermassa komt daar nu uit de verte? Koud, blinkend, stil en toch opdringend. Zo gaat het, zoals onze leraar zegt, bij Thule met de ijsblokken!
wachter Snotaap, dat is het laatste Romeinse leger. Hannibal stormt er al zelf op af, wet z'n degen op ze en kliëft de ijsmassa in stukken.
zoon Dat doet hij, maar het bevriest en sluit zich steeds weer – Die van ons raken afgemat.
wachter Hij doorbreekt het weer met die paar man van hem. – Kijk, dat gat!
zoon Ja, en nu komt hij druipend van bloed enkel met een zestigtal mannen daaruit terug!
wachter Een duivelse daad!
zoon Kijk, hij wenkt met z'n arm de tallozen die vlak voor ons staan in hun prachtige zilveren harnassen, om hem te helpen. Ze verroeren zich niet.
wachter Zouden ook gek zijn hun dure uitrusting en hun kostbare leven in te zetten. 't Is genoeg dat ze daar staan en de vijand ontzag

inboezemen. Spreek voorzichtiger over ze, jongen. Het zijn de zonen van onze aanzienlijkste families en van hen hangt het af of jij mijn opvolger wordt of niet. De onsterfelijken zijn het!

zoon Omdat ze, zoals nu, weglopen voor men ze doodslaat?

wachter Hou je bek over dingen, die je niet begrijpt. *Hij kijkt de stad in.*

Daar komen Melkir, Hanno, Gisgon, de vogelvrijen, elk met een wild, groot gepeupelgevolg, en zoals men zei, onlangs nog onderling in tweedracht, maar nu naar het lijkt nog één keer als één ziel! – Wat een verloren slag al niet doet!

zoon Moeder zegt, waar een loeder is, daar –

wachter Schurk, zwijg!

melkir Hanno, Gisgon, bezet die muren! *terwijl hij naar de wachter toe klimt* Ik bezet deze! – Verliest die blaaskaak?

wachter Je bedoelt?

melkir Hannibal, die schoft, van wie jullie schoften alles verwachtten en die niets presteerde. – Ha, hij is verslagen, iedereen vlucht, de onsterfelijken voorop. – Voor hen open je de poort, voor elke andere vluchteling smijt je hem voor z'n neus dicht.

wachter Voor de veldheer ook?

melkir Ja, en met een ferme klap!

wachter *roept luid naar zijn medewerkers* Open de poort voor de onsterfelijken! Maar smijt hem voor Hannibals neus dicht met een formidabele klap!

zoon Vader! Nee!

wachter Bek dicht, jij.

melkir Mijn oud hart, sidder van vreugde dat je zo'n hoge leeftijd bereikte! De Romeinen konden mij geen groter genoegen doen dan met hun overwinning! Hannibals naam eraan, hijzelf wordt buiten de stad gesloten, en belegeren ze ons, dan lopen zij zich meer stuk op onze driedubbele cyclopmuren dan hij op Romes gemetselde zootje. Hé, daar is hij!

wachter *tot zijn zoon die zijn handen voor zijn ogen houdt en die door zijn vader niet laat wegtrekken* Daar stormt Hannibal dwars door de onsterfelijken, die schuw voor hem terugwijken en die hij, terwijl voorbij raast, bespuwt, met een kleine groep ruiters op Carthago af. De poort blijft echter dicht. Nu ziet hij Hanno, Gisgon en Melkir op de kantelen,

heft z'n hand ten hemel, en jaagt naar beneden, pijlsnel naar de kust. *af met zijn zoon*

melkir Hij vlucht! Zoiets doet een grijsaard goed! Dat echter groot geluk steeds gepaard gaat met nog grotere zorgen: die oelewapper Gisgon en die blaaskaak Hanno moeten eindelijk absoluut weg. Hanno erfde met zijn familie een schare aanhangers, en Gisgon vergaart ijverig nieuwe. De oude Melkir echter is jullie beiden te slim af en wordt alleenheerser over Carthago, of hij zou Melkir niet zijn! *af*

Zesde scène: In Carthago

Plein voor de reusachtige, ijzeren beeldzuil Moloch, de handen roodgloei-end en rokend. Moeders met hun kinderen op de arm knielen in een kring om het beeld, met loshan-gend, ter aarde golvend haar. Priesters van Moloch nemen onbewo-gen hun kinderen af om ze te offeren.

priester Vrouwen, wat klampen jullie je vast aan je kind? Zien jullie niet hoe zij naar de vlammeende vuisten van Moloch kijken en glimlachen en hun armpjes ernaar uitstrekken, blij dat zij worden geofferd? Wat jammeren jullie dan: 'Kind, wat een pijn deed het me toen ik je baarde, maar nog eindeloos meer pijn nu men jou aan mij ontrukkt.' Waarom smeken jullie ons priesters van Moloch: 'Neem en verbrand mij en laat mijn kind leven! Het is nog zo jong, maar een paar maanden en zo zonder schuld!' Moloch wil toch louter bloed zonder schuld. De God moet offers hebben, de staat is in gevaar!

Ondertussen zijn Melkir, Gisgon en Hanno naderbij gekomen.
melkir Prachtig, Carthageters, dat jullie zo plechtig de goden gedenken! Maar nooit nog bedreigde ons groter gevaar, nooit nog vroeg dat grotere offers. Wij mogen de grootste offers niet schuwen, al breekt daardoor ons hart, want de vijand dreigt met stormaanvallen, en alleen Moloch kan ons redden!

Gegil van vrouwen bij het beeld.

melkir Wat is dat?

priester Een moeder heeft zichzelf met haar kind in de vlammen gestort.
melkir Ook zelf offerde zij zich voor het vaderland. Laat haar naam in het Boek der Heldhaftigen bijschrijven!

gisgon *voor zichzelf* Ik krijg bij zijn gepraat het gevoel: ik ruik spek in een muizenval en ik moet een van de muizen zijn. *hardop tegen Melkir* Zeer ervaren, meest wijze, alleredelste man –

melkir Laat dat –

gisgon Het zal moeilijk vallen precies de edelste burgers te selecteren om zichzelf aan de vlammeendood voor het vaderland te wijden – er zijn er teveel van.

melkir Nee toch. – De twee beste zie ik hier voor me: jij en Hanno.

stemmen uit de zaal Ja! Leve Melkir! Hanno, Gisgon, kom! Naar Moloch!
hanno Melkir, dit had ik niet van jou, vriend –
melkir Nood breekt ook vriendschapsbanden.
hanno Moet het dan echt? Laat mij dan eerst wurgen en niet levend
verbranden!
melkir Onze god accepteert alleen levenden, geen lijken.
gisgon Melkir, verhevene! Wat bescheiden ben jij toch, bescheiden als
iedere grootheid!
hanno Stervenden raaskallen echt! Hij looft onze moordenaar!
gisgon Jij, de oudste van het driemanschap, getooid met de meest
verdiende eerbewijzen, jij, die voor heel Carthago kan staan –
melkir Dank je! Hou op!
gisgon – jij hebt jezelf vandaag over het hoofd gezien.
hanno *herademt* Aha! Goddelijk, die jongen!
gisgon Het volk van Carthago benoemde jou om de grootsten als offer
te kiezen en je dacht er amper aan dat hij die kiest wel nog veel groter
moet zijn dan allen die hij gekozen heeft. – Zodoende – *Hij pakt hem bij
z'n schou-ders en schudt hem.* – juich, draai je om van vreugde, drie
keer, zo, want daarboven verbrand jij, tot onze redding!
stemmen uit de zaal Gisgon! Meest wijze van alle mannen!
gisgon En nu komen m'n gewapende aanhangers naar voren – Hanno,
laat de jouwe ook naar voren komen. – Iedereen een zwaard door z'n
keel, die zich tegen ons verzet!
melkir Slang!
Hij wordt afgevoerd.
een romeins gezant *komt op*
hanno Een bode van de vijand.
de gezant Ik breng billijke vredesvoorstellen.
gisgon Hm, gaat het met Carthago's muren zo makkelijk niet?
gezant Rome wenst niet, dat een waardig rivale als jullie stad ten onder
gaat.
gisgon Onze nobele vijandin. – Wat begeert zij?
gezant Jullie doen afstand van alle landen, behalve Afrika. –
gisgon Wij doen dat.

gezant Dan leveren jullie bij ons jullie wapens, jullie oorlogsschepen in, op twintig na, die jullie altijd in goede staat mogen houden en mogen vervangen, maar er nooit meer van maken.

gisgon Het zij zo.

hanno Wat?

gisgon *zachtjes* Dat is allemaal weer nieuw te maken. Stuur mensen om de af te leveren schepen zoveel mogelijk te vernielen.

hanno Zeker. *af*

gezant Tenslotte twintigduizend talenten aan Rome als schadevergoeding.

stemmen uit de zaal Twintigduizend talenten!

gisgon Rustig! Leer eerst het vermogen kennen van de edele Carthagers en hun zelfverloochening. – Ik betaal ze!

stemmen uit de zaal Gisgon, onze grootste! Allerrijkste!

gisgon *tegen de gezant* En eisen jullie verder niets?

gezant Nee.

gisgon Kom dan met me mee en wees m'n gast.

Zevende scène: Zaal in het huis van Gisgon

Gisgons huishofmeester en slaven.

huishofmeester Slaven, slavinnen! Onze heer komt eraan met de Romeinse gezant voor het middagmaal! Amber aansteken! De van parels bolstaande bokalen uit Ophiria, de gouden bekers uit Atlantis hierheen! Deze armoedige tafels van cederhout weg, die van albast met diamanten als randen hierheen!

De slaven brengen en ordenen alles zoals hij beveelt.

gisgon *komt binnen met de Romeinse gezant* Bevalt het je bij mij? gezant Te luisterrijk voor de burger van een overwonnen stad. gisgon Ik dacht je een plezier te doen.

Beiden gaan aan tafel.

hanno *op* Gisgon, ik nodig mezelf uit aan jouw tafel en, edele Romein, aan alle vredesvoorwaarden is voldaan, schepen, geld, wapens, alles zoals jij het wenste, overgedragen.

gezant De kwitanties?

hanno Hier, door jullie quaestoren getekend.

gezant Juist. *voor zichzelf* We hebben ze, de vossen!

huishofmeester *op* Een tweede gezant uit het Romeinse kamp.

gisgon Welkom!

huishofmeester *af*

gisgon Wat wil die nog?

gezant De Scipio's hebben gemerkt hoe snel jullie alles ingeleverd en aan alles voldaan hebben en wensen misschien nog enkele toelichtingen, nadere bepalingen.

gisgon Wij hebben, dacht ik, genoeg toegelicht en bepaald.

hanno *staat op* Mij smaakt het eten niet meer.

tweede gezant *komt binnen, tegen Hanno en Gisgon* De Scipio's sturen mij, om jullie hun welgevallen...

gisgon Welgevallen?

tweede gezant ...omtrent de snelle uitvoering van het traktaat te betuigen. Alleen...

gisgon Alleen?

tweede gezant ...verlangen zij nog één ding, dat de eeuwige vrede tussen Rome en jullie verzekeren en elk vijandelijk contact belemmeren zal. Rome ligt ook niet aan zee...

hanno Wat! De zee! Onze moeder! Onze voedster! Aan wier golvende boezem wij ons hebben gezoogd, die ons voortdurend voedt, die moeten wij missen?

gisgon Hanno, word jij poëtisch?

hanno En jij tegen je aard in door en door prozaïsch?

gisgon Wie werd dat niet bij zulk goed Romeins proza? *tegen de tweede gezant* De stad van onze vaders moet dus –

tweede gezant Gesloopt worden, en jullie kunnen in het binnenland, veertig stadia van zee, een nieuwe bouwen, evenwel met een andere naam.

gisgon Niet eens de naam laten jullie ons?

tweede gezant Nee.

gisgon *met donderende stem* Welnu, drijven jullie ons zulke afgronden in, dan zullen we allebei, de naam en de zaak, behouden, dan moeten we onze hakken in het zand zetten, omkeren en jullie rovers zelfs het geroofde goed en jullie eigen kleren trachten af te rukken!

hanno Komt uit jullie graven, geesten der voorvaders!

gisgon Niet nodig! Duizenden geesten ontwaken al in mijn borst! – *tegen de eerste gezant* Jij, schurk, wist dat er een tweede gezant na jou kwam nadat jij ons onze wapens had afgetroffen. – *tegen de tweede* En jij had als taak om de rest van Carthago te verdelgen als wij weerloos waren geworden. O grote Scipio's, wat stonden zij hoog boven alle huichelarij, valsheid, alle laster! En zijn nu niets meer dan breedgeschouderde, bedriegelijke rattenvangers!

eerste gezant En wie zijn dan de ratten?

gisgon *roept* Slaven!

De slaven komen.

gisgon Daar komen ze. *tot de slaven* Jullie zijn vrij en iedereen die zich dapper tegen de Romeinen weert, wordt burger. Haal wapens, de beste liggen nog onder de vloeren van de arsenalen verstopt, proviand voor jaren ernaast. – Jullie Romeinen, wat waren jullie toch onnozel ons voor onnozel te houden. En, slaven, schreeuw door de straten: 'De Scipio's

hebben het verdrag geschonden! Ze willen onze stad naar de woestijn verlegd zien opdat ze daar verdorre, als kruid zonder water!

eerste gezant Wij...

gisgon *tegen de slaven* Roep alle Carthagers op tot verzet. Breek de tempels van de goden open, werp de beeldzuilen omver, opdat ze tot wapens omgesmolten worden, maak wapenwerkplaatsen van de tempelhallen!

hanno Gisgon! De goden schenden!

gisgon Duldden zij niet dat wij geschonden werden? Kunnen zij ons nu tot iets beters dienen dan als wapens? Carthago's vrouwen en dochters... het zijn de mooisten op aarde, te mooi dat iets laags ooit in hun buurt durfde komen...

hanno De vrouwen?

gisgon Een vrouw stichtte Carthago. De vrouwen moeten in de tempels de plaats innemen van de godinnen en meer nog dan zij zijn, want niet stom en ledig zullen zij daar staan, maar hun sieraden van goud en hun kleinoden gebruiken om speren, zwaarden, helmen en harnassen te gieten en te versieren, alleen het mooiste, haar bruidstooi – hij mag gedragen zijn of nog wachten op de trouwdag – behoudt iedere vrouw voor het geval dat het er ooit nog eens om gaat met het ten ondergaande vaderland te trouwen! – Hanno, Hanno! Was ik maar altijd geweest wat vandaag van mij het ongeluk maakt, – *Hij kijkt naar de Romeinse gezanten*. – deze twee bloedhonden joegen ons niet achterna in onze eigen huizen en Hannibal – en ik als gemeen burger onder hem – zat in de hunne!

eerste gezant Wij nemen afscheid. Bij jullie bijeenkomsten zou onze aanwezigheid maar storend zijn.

gisgon Helemaal niet. – Slaven, grijp ze! Aan het kruis met ze, stevig en hoog, zodat ze druipend van het bloed kunnen zien hoe om hen heen Carthago zich bewapent!

De twee gezanten worden gegrepen en afgevoerd.

tweede gezant Dat doe jij met gezanten?

gisgon En meer nog, wanneer die gezanten schurken zijn!

hanno Niet te overhaast –

gisgon Waarom geschrokken, Hanno? Denk je, dat het met de Romeinen ooit vrede zal zijn? Zij worden niet bruter, hoe tammer wij

doen? Wie ons één keer bedroog zoals zij, zou er niet aan denken ons weer te bedriegen? Ze zouden ons oppakken en verkopen als slaaf, als wij deze stad sloopten en weerloos het open veld introkken om een nieuwe te bouwen!

vijfde bedrijf **koning prusias**

Eerste scène: Libyssa, de hoofstad van Bithynië

Troonzaal in het paleis van koning Prusias. Koning Prusias, zijn Protovestiarus.

koning prusias komt op met z'n gevolg en gaat op de troon zitten
Diepe stilte. Vanuit de zaal klinkt een enorme nies.

prusias Wat hoor ik?

protovestiarus Grote koning Prusias van het heerlijke Bithynië, door de goden als een parelmoeren schelp aan de oevers van de Zwarte Zee gevleid, uw lijfpage Pantisaalbaderthilphichidis – vergeef hem – een onweerstaanbare drang –

prusias De kunst kan elke drang van de natuur overwinnen, zoals hij op de scholen van Byzantium, waar ik hem op mijn kosten naartoe heb gestuurd, had kunnen leren. Zijn geproest, dat haast klinkt als een toespeling op mijn naam en die van mijn voorvaderen –

protovestiarus Grote koning Prusias, mogen de goden hem behoeden voor zo'n euveldaad. – Hij proestte niet, hij niesde slechts.

prusias De verdenking alleen al geldt voor koningen als een misdrijf, want wij kunnen door de veelheid van onze hielenlikkers en onze heimelijke vijanden niet raden of een nar ons ophemelen of een vijand ons bespotten wil. Pantisaalbaderthilphichidis, verwijder je en verschijn niet eerder dan er twintig jaren verlopen zijn en jij je manieren hebt gebeterd weer aan mijn hof. Protovestiarus, wacht Hannibal buiten?

protovestiarus Hij ziet uit naar de audiëntie.

prusias Hij heeft mij in één opzicht gekwetst. Waarom kwam hij niet direct naar mij, maar ging hij eerst naar de Syrische koning Antiochus, die zijn adviezen zonder na te denken tot zijn eigen schade volgde, en hem daarna in de steek liet?

protovestiarus In z'n ongeluk kiest een aangeslagen mens vaak volstrekt verkeerd.

prusias Het verheugt me, dat ook het werk van mijn ontspanningsuren zijn vruchten afwerpt en jij deze spreuk uit mijn treurspel Sesostres hebt onthouden. – Roep en breng Hannibal tot aan de rand van het purperen tapijt voor de verhoging rond mijn troon.

protovestiarus *af*

prusias Ik heb inlichtingen ingewonnen en ontdekt dat Hannibal weliswaar geen verheven, maar toch een edel persoon is, die gezien z'n daden als krijgsman en de lange rij van z'n voorvaderen waarschijnlijk wel verheven was geweest, waren die laatsten geen kooplieden geweest. Daarom mag hij naderen, precies tot aan de goudfranjige tapijtrand.

Hannibal, begeleid door de Protovestiarus, treedt binnen. Hij buigt uiterst eerbiedig drie keer voor de koning, die daarbij nog pontificaler op de troon gaat zitten, en knielt op z'n rechterknie aan de rand van het tapijt. Diepe stilte.

prusias *die heel serieus heeft toegekeken, na een pauze* Sta op!

hannibal *staat op*

prusias Je begeert?

hannibal Hoogheid, ik heb niets te begeren, alleen maar iets te bieden. *voor zichzelf* Deze man heeft een stem die knarst alsof op een feestdag een bange dienstbode over het zand op de vloerplanken loopt!

prusias *voor zichzelf* Zijn gedrag niet slecht –

hannibal Ik bied mezelf als jouw krijgsman aan.

prusias Dat kan ik nog niet toestaan. – Ik heb je krijgstochten nauwkeurig bestudeerd en vind: je bent vaak heel onvoorzichtig te werk gegaan.

hannibal Onvoorzichtig, mijn heer? *voor zichzelf* Word ik een schooljongen? – Maar – dit is een nieuw soort slagveld! Wij moeten met andere wapens, met buigingen en dergelijke daarop een poging wagen. – *hardop* Leg me dat uit, koning.

prusias Waarom dat gevaarlijke avontuur begonnen, over Pyreneeën en Alpen te trekken, terwijl je immers veel sneller, veel ongevaarlijker over zee naar Italië snellen kon?

hannibal *voor zichzelf* Een blind zwijn vindt ook een eikel! Hij heeft gelijk! *hardop* Mijn destijds jeugdige geest verleidde me.

prusias Zo is de mens. – Verder, m'n beste, zit in jouw veldslagen volstrekt geen systeem. Soms heb je je ruiters rechts, soms links, dan weer in het midden, en met je voetvolk gaat het net zo.

hannibal Mijn verontschuldiging is, dat ik mij naar de omstandigheden van tijd en plaats moest richten –

prusias Dat telt niet, noch in de kunst noch in de oorlog: het systeem alleen is eeuwig en naar dat richtsnoer moeten legers opgesteld, gedichten geordend, en het systeem sterft niet, al overkwam het een ongeluk. Zo verloor je dus Capua, Tarente, Locri en Syracuse weer.

hannibal Hoogheid, heer, uw kennis wijst op zo'n diepdoordachte ervaring –

prusias Inderdaad. Mijn vader liet mij aan het Byzantijnse hof als ereofficier bij de lijfwacht opvoeden. *Hij verheft zich.* Protovestiarius, begeleid Hannibal naar de voor hem bestemde woning.

Allen, behalve Prusias, gaan af.

een schilder *treedt naar voren vanuit de achtergrond met een schets*

prusias Heb je een ontwerp van deze tussen mij en Hannibal voorgevallen gedenkwaardige scène? *bekijkt de schets* Over het geheel goed. – Je pen is evenwel hier en daar nog wat te scherp. – Mijn haar heeft daardoor iets dors, als had ik droog hooi op m'n kop, – dat komt door je bangelijke hand, wen je die af. Onafgebroken oefenen is het beste middel daartegen. – Je hebt Hannibal iets te lang uitgerekt, maar dat is de Byzantijnse stijl en schaadt mijn waardigheid niet en dat blijft de hoofdzaak.

Tweede scène: Carthago

Grote ruimte in het paleis van Barkas, feestelijk verlicht met lampions en lichtjes. Nacht. Barkas.

barkas *ligt met z'n hoofd op een kussen, ontwaakt uit z'n sluimer* Mijn hemel, wat heeft Alitta met stille tred geregeld, terwijl ik sliep? De ruimte baadt van de gouden lampions en luchters in een betoverend licht. Geurt naar amber! Is er vandaag een familiefeest?

Romeinse tubaklanken, eerst heel ver weg, dan steeds dichterbij en sterker, van alle kanten aanzwellend.

alitta *komt binnen met de voornaamste jonge vrouwen uit Carthago, allen met hun prachtigste sieraden, brandende fakkels in hun handen*

barkas Meisjes, mirte in het haar? Met diamanten en parels besneeuwd? In de huidige benauwenis?

alitta Dierbaarste overgrootvader, we hebben allemaal dag en nacht gewerkt om onze krijgers te bewapenen. – Ze zijn nu op een paar na allemaal gesneuveld en ons werk kan hen niet meer baten. Wat helpt nu ons verdriet? We willen onze pijn verlichten en onze bruiloft vieren, daarom liet ik lampions en fakkels aansteken!

barkas Bruiloft? Jouw Brasidas is dood.

alitta Daarom vieren we ook de aardse, maar spoedig de mooiere hemelse bruiloft! Luister! Hoe ze de bruiloftsliederen spelen!

barkas Dat is het sein voor de stormaanval van het vijandelijke leger!

alitta Des te beter! De vijand speelt zelfs op ons feest en de muziek lijkt krachtig! Carthago's meisjes en matrones weten dat de Romeinen door onze muren heen breken, hoewel de in zijn laatste dagen zo nobele Gisgon ze met zijn bloed verzegeld had, zij weten dat alle verzet vergeefs is, daarom zijn ze allemaal, niet één uitgezonderd – kijk maar, hoe het ook in de naburige huizen en paleizen licht wordt – vastbesloten...

barkas Toch niet...

alitta *ferm* ...de stad en zichzelf te verbranden!

Pauze.

barkas Geef mij ook een fakkel!

turnu *zich naar voren dringend* Hier!

alitta Turnu! – Jij blijft leven!

turnu Moet ik?

alitta Om tussen de Romeinen door te sluipen en Hannibal te vertellen wat hier is gebeurd.

turnu *af*

alitta En nu, vriendinnen, speelkameraden, liever worden we hete as dan bloeiende slavinnen! Ik begin!

Ze gooit haar fakkel tegen de wandkleden; de overigen doen hetzelfde; het paleis begint te branden, de huizen ernaast vatten op dit teken ook vlam. Allemaal omarmen ze elkaar.

alitta Overgrootvader, hoe voel je je?

barkas Beter dan ooit!

Derde scène: Libyssa, de hoofdstad van Bithynië

Een kamer in het paleis van koning Prusias. Koning Prusias, zijn Protovestiarus.

prusias Dus een Romeinse gezant? Alleen?

protovestiarus Voor onze kusten kruisen zes tot tien Romeinse oorlogsschepen.

prusias Belachelijk bombastisch! Wat wenst dat trotse Romeinse burger-subject?

protovestiarus De uitlevering van Hannibal.

prusias Wordt nooit ofte nimmer ingewilligd. Hij is mijn gastvriend.

titus flaminimus, de praetor *treedt binnen*

prusias *voor zichzelf* Hij maakt geen buiging? Opent niet eens z'n mond om te beginnen? – *hardop* Wie ben jij?

flaminimus Een praetor van Rome, naar jou gezonden.

prusias Wat verlangt Rome?

flaminimus Het wil dat jij mij ter plekke de veldheer van het ten onder gegane Carthago, nu de provincie Afrika, Hannibal, uitlevert.

prusias Een eigenaardig verzoek. *tegen de Protovestiarus* Leg het voorlopig vast in het dossier.

flaminimus Daar ben ik niet van gediend. Kies! Oorlog of vrede!

prusias Snelle lui zijn jullie! *voor zichzelf* Onze troepen zijn na m'n laatste veldslag gering in aantal. Mijn arme volk voor zo'n man zonder vaderland in een oorlog storten? Was dat juist, billijk, wijs? Nee, al pleit er nogal wat voor hem, ik moet dat onderdrukken, want hogere belangen zijn tegen hem! Ja, zo is het. *tegen de Protovestiarus* Lever Hannibal uit aan de praetor. Ik ga op hertenjacht.

Vierde scène: Een villa bij Libyssa, de hoofdstad van Bithynië

Hannibals kamer.

hannibal *zit aan een tafel* Lag het aan Prusias, Klein-Aziës nietige staten werden gauw onder de voet gelopen, maar ik ben hem te dom. Carthago, je mag zijn wat je bent, maar toch m'n vaderstad, en mij dubbel dierbaar omdat je nu zo ongelukkig zult zijn! *opstaand* Hannibal, zet je schrap, wees sterker dan een eik en ril niet met al je bladeren als het onweer nadert! *Hij opent de deur.* Kom!

turnu *op* O heer! Jij!

hannibal Beheers je!

turnu Kan het niet, heer, vorst, vader, moeder, jij mijn alles!

hannibal Welke boodschap breng je?

turnu Mij stuurt Alitta.

hannibal *voor zichzelf* Ach, nu gaat het nog goed met Carthago. Zij had haar ondergang niet overleefd! Vertel.

turnu In de jonge Gisgon werd, op de eis van de Romeinen Carthago af te breken en landinwaarts weer op te bouwen, eindelijk Carthago's dappere geest weer wakker en in een roes –

hannibal Ga door, weet ik al.

turnu De Scipio's hebben maar al te lang Carthago tevergeefs willen veroveren.

hannibal *voor zichzelf* En dus eindelijk de aftocht geblazen! *hardop* Vertel het, zoveel je kunt, achter elkaar.

turnu Toen de Romeinen voor de stad aankwamen, maakten ze een hels lawaai, dat horen en zien je verging! Brandvaartuigen voeren sissend op de haven af – en we lieten ze uit elkaar spatten! – Toen kwamen ze met houten torens naar de muren gewaggeld, grote ijzeren balken staken eruit, maar wij smeten er pekkransen op en torens en manschappen verbrandden! – Helaas waren onze wapens al gauw aan stukken, onze munitie op. – Toen kwam het vrouwvolk en bracht nieuwe! Verschrikkelijk was het: in elke tempel gonsde het als in een wespennest, als in een echtelijk bed, dag en nacht geen rust: de ene vervaardigde verband voor de wonden, de andere besloeg schilden, de derde sleep speren, en zo iedereen wat. Alleen Alitta borduurde enkel

eretekens voor de heldendaden van de mannen, en dat was slim, want had ze iemand zo'n tierelantijntje opgespeld, dan vertrok hij duizendmaal dapperder dan hij was gekomen.

hannibal En de Romeinen?

turnu Ze dempten onze havens.

hannibal En jullie?

turnu Groeven in een enkele nacht een nieuwe. Toen begonnen de Scipio's weer te land. Slapen, eten, drinken, het onderscheid tussen dag en nacht: maakte plaats voor strijd en bloed, totdat –

hannibal De Scipio's uitgeput raakten?

turnu Was het maar waar! Ze sloegen tenslotte bressen.

hannibal Duivels!

turnu Maar werden op duivelse wijze bedrogen.

hannibal Ik heradem.

turnu Toen Gisgon, heldhaftig strijdend, sneuvelde en geen tot vechten in staat zijnde man zich nog kon verweren, stonden nogmaals de vrouwen op, Alitta aan het hoofd.

hannibal *blij* Aha!

turnu De Romeinen werden smadelijk bedrogen. Ze waanden zich al in het bezit van Carthago met al haar schatten, toen kwam het vrouwvolk in de paleizen bijeen en verbrandde zichzelf, je grootvader, die er heel vrolijk van werd, en de stad met huid en haar. Alitta wierp de eerste fakkel! Al snel golfdde de vlammen door de stad heen als was uit alle leeuwen van Afrika er één ontstaan, en die spiegelde zich met zijn manen in zee! Zevenentwintig dagen bleef Carthago branden. De bedrogen Romeinen moesten lang wachten voor ze de stad in konden trekken en vonden niets anders dan as, die de wind nu nog steeds de zee in waait.

hannibal *koud* Hoe kwam jij de stad uit?

turnu Omdat Alitta mij gebod te vluchten en naar jou te snellen, sloop ik door de linies. En daarvandaan zag de brandende stad er pas echt schitterend uit! Overdag scheen de zon geelrood door de rook, 's nachts werden de roodfonkelende sterren bleek door het vuur, als het wit van m'n ogen. En de paleizen stortten het ene na het andere in met donderend geraas in elkaar, de vlammen strekten zich naar de hemel, alsof ze ook die wilden verbranden.

hannibal *wil iets zeggen en kan het niet*

turnu De toppen van de Atlas lichtten 's nachts op als bij daglicht door de doorvonkende brand, met hun klippen, rotsen en bossen!

Tevoorschijn kwamen de dieren uit de bergen en de woestijnen: vreselijke slangen kronkelden tegen de bomen omhoog, ogen van leeuwen en hyena's staarden in het vuur...

hannibal En de Scipio's?

turnu Het was een prachtig gezicht zoals de brandende stad in het borstharnas van de jonge Scipio, staand op een heuvel in het kamp, zich weerspiegelde. Hij wist zo te gaan staan dat iedereen het zag, en hij kwam vaak. Maar toen hij in de zevenentwintigste nacht weer kwam, werd hij weemoedig – met de laatste vonken rolden hem de tranen uit de ogen. – Mijn heer, er kruipt een beestje in je oog –

hannibal Niet doen! Een oude oogkwaal.

een dienaar *komt haastig binnen* Heer, er komt een vreemdeling aan, in het wit gekleed, met purper afgezet, en met hem onze grote koning, de hele villa is al omsingeld!

hannibal Ook m'n onderaardse uitgangen?

dienaar Die zijn verraden! *af*

hannibal *haalt het flesje vergif tevoorschijn* Nou, dan –

turnu Moeten we daar aan?

hannibal Jij bent niet degene die ze achtervolgen. – Red jezelf!

turnu Zonder jou? Ik wissel van vel samen met jou.

hannibal Van vel wisselen?

turnu We werpen de oude huid van ons af, als de slangen in de lente, je zult zien, we krijgen ergens anders een nieuw.

hannibal Ja, uit de wereld zullen we niet vallen. We zijn er nu eenmaal in. Drink!

turnu *nadat hij heeft gedronken* Hier, neem de rest. – Het smaakt sterk. Duivels, draai ik om de wereld heen of de wereld om mij? Het is heet ijs. Veldheer? *sterft*

hannibal Jij bent erdoorheen. En nu, Romeinen, ontglipt jullie een verbannen, grijsgeworden man, voor wie jullie gebeeft hebben tot z'n laatste ademtocht! *drinkt de rest van het gif* Gif op jullie gezondheid. Hé, dat duurt lang! Ha, daar komt het. Zwarte stuurman, wie ben jij? *sterft*
Koning Prusias en Titus Flaminimus op.

prusias Hier tref je hem aan.
flaminimus *ziet de lijken* Ja, dood.
prusias Kun je nog meer verlangen?
flaminimus Ja, we wilden hem levend, voor de triomfwagen. *tegen Prusias* Dat is nu jouw lot.

nawoord

Een held was Hannibal, de veldheer uit het Noord-Afrikaanse Carthago die, zo'n tweedui-zend jaar geleden, met zijn leger Spanje onderwierp, met olifanten als lastdieren de winterse Alpen overtrok, de Romeinen bij het Noord-Italiaanse Cannae een verpletterende neder-laag toebracht en voor de poorten van Rome ver-scheen. Echter, niet Rome werd verwoest, maar Carthago. Hannibal won de slag, doch verloor de oorlog. In de visie van de vroeg-negentiende-eeuwse toneelschrijver Christian Dietrich Grabbe, bijgenaamd 'de Duitse Shake-spea-re', tijdgenoot van Büchner en Hebbel, werd Hannibal verslagen omdat Carthago alleen met zichzelf bezig was. Met luxe en weelde. Met handel, scheep-vaart en mijnbouw. Met geld verdienen en geld uitgeven. Maar ook met onderlinge na-ijver, met een eeuwige strijd om de macht tussen de drie belangrijkste families, met verwoede pogingen om de toenemende macht te breken van een vierde familie, de Hannibals, de nieuwkomers. Dat alles ten koste van Carthago. Met pijn in zijn hart erkent Hannibal dat het militaristische Rome het machts-evenwicht tussen de twee grootmachten in een overwicht om weet te buigen. Door wél tot het uiterste te gaan, door wél het algemeen belang boven het eigenbelang te laten prevaleren, door wél desnoods het eigen leven te offeren. Hannibal bewondert zijn vijand en minacht zijn vaderland, waar hij desalniettem-in zielsveel van houdt. Hij weet dat hij zal verliezen, maar verkiest te vechten, omdat hij zichzelf zou verachten als hij dat niet deed. Als een woeste, onvoorspelbare rivier kronkelt de handeling van Grabbes stuk door de tijd. Het houdt ons een spiegel voor van een land dat vanbinnen door en door rot is door zich, op een minderheid na, louter te richten op economische voorspoed, op begeerte en geld en genot. Een land dat zich hooghartig de meerdere waant van elk ander land en elk ander volk; dat de rest van de wereld leegplun-dert, dat denkt dat geen ander land het ooit zal kunnen verslaan; dat een tegenstander creëert, die sterker is, gewelddadiger, machtswellustiger.

Hannibal gold lange tijd als onspeelbaar. De bewerking werd in opdracht van het Staatstheater Stuttgart door Tom Blokdijk gemaakt met de opdracht het stuk speelbaar te maken en het stuk werd daar, in samenwerking met ZT Hollandia, op 3 oktober 2002 in première gebracht, in een regie van Johan Simons, met muziek van Paul Koek en met Fedja van Huêt als Hannibal.

In deze uitgave is gekozen voor een completere versie van de bewerking, om de lezer een completer beeld van het stuk van Grabbe te geven. Bij de vertaler/bewerker is een gecomprimeerdere versie verkrijgbaar.

N.B. Hannibal van Christian Dietrich Grabbe (#614) en Judith van Friedrich Hebbel (#615) zie ik als een soort tweeluik. Ze zijn vlak na elkaar (1835 en 1840) in Duitsland geschreven en draaien beide om helden (een man en een vrouw) die min of meer in hun eentje hun land proberen te redden van de ondergang wanneer het door een militaire grootmacht wordt bedreigd. Allebei vinden ze geen gehoor bij hun landgenoten. De Carthaagse landgenoten van Hannibal zijn meer met handel en welvaart bezig en met hun onderlinge politieke machtsstrijd; de Israëliische landgenoten van Judith gaan hun eigen gang, laten zich weinig gelegen liggen aan wat er van ze verwacht wordt en berusten meteen nadat ze aangevallen worden al in hun ondergang. Hannibal slaagt er niet in zijn land te redden, Judith wel.

Tom Blokdijk

Hannibal ging in première op 3 oktober 2002 in het Schauspielhaus Stuttgart.

Spel Katja Bürkle, Katja Danowski, Bernhard Baier, Christian Brey, Najib Cherradi, Ferdinand Dörfler, Hans Jozef Eich, Bernd Gnann, Fedja van Huêt, Andreas Lichtenberger, Reinhold Ohngemach, Phillip M. Otto, Jörg Petzold, Elmar Roloff, Lutz Salzman, Andreas Schlager, Peter Wolf

Regie	Johan Simons
Muziek	Paul Koek
Dramaturgie	Tom Blokdijk
Kostuums	Greta Goiris
Decorontwerp	Geert Peymen

www.schauspiel-stuttgart.de

Christian Dietrich Grabbe (1801-1836), bijgenaamd 'De Duitse Shakespeare', was een tijdgenoot van Büchner en Heibel. Hij studeerde rechten, werd advocaat in zijn geboorteplaats Detmold en daarna rechter bij de krijgsraad. Na zijn eerste toneelstuk introduceerde Heinrich Heine hem in de literaire kringen van Berlijn. Na een mislukte poging om acteur te worden, stortte hij zich volledig op het schrijven. Maar één van zijn stukken werd echter tijdens zijn leven gespeeld – van Büchner trouwens niet één – en het gebrek aan succes zal, naast het mislukken van zijn huwelijk met de dochter van een van de aanzienlijkste burgers van Detmold, zeker bijgedragen hebben aan zijn alcoholisme, zijn losbandigheid en het ontwikkelen van een extreem talent voor het maken van ruzie, waardoor hij iedereen van zich vervreemde. Ook in zijn toneelstukken heerst mateloosheid: enorme aantallen rollen en uiterst spectaculaire scènes die niet te ensceneren waren. Net als Büchner keerde Grabbe zich af van het romantische en idealistische van zijn voorgangers, en schuurde hij in zijn fantasie en zijn fictie dichter aan tegen de realiteit. Hij was realistischer, pessimistischer en zelfs nihilistischer. En net als Büchner hield hij van het groteske. Hij had een voorkeur voor historische personages die geweldige prestaties leverden, maar in confrontatie met de rest van de wereld toch ten onder gingen: niet alleen Hannibal, maar ook Alexander en Napoleon.

Slechts één van zijn stukken – *Don Juan und Faust* – werd tijdens zijn leven gespeeld, de overige pas in de tweede helft van de negen-tiende, maar vooral in de eerste helft van de twintigste eeuw. Pas toen begon zijn meer reële kijk op historische figuren en gebeurtenissen mensen te interesseren. *Hannibal* werd voor het eerst gespeeld in december 1918, in het Nationaltheater in München.

Toneelwerk

Herzog Theodor von Gothland – 1822

Scherz, Satire, Ironie und tiefere Bedeutung – 1822

Marius und Sulla – 1822/1827

Nanette und Maria – 1823
Don Juan und Faust – 1828
Hohenstaufen I: Kaiser Friedrich Barbarossa – 1829
Hohenstaufen II: Kaiser Heinrich der Sechste – 1829
Aschenbrödel – 1829
Napoleon oder Die hundert Tage – 1831
Kosciuszko – Fragment – 1832
Alexander – Fragment – 1835
Hannibal – 1835
Die Hermannsschlacht – 1836

Tom Blokdijk (1939) is dramaturg geweest bij Theatergroep Hollandia van Johan Simons en Paul Koek, De Salon van Annemarie Prins en het RO Theater van Franz Marijnen. Verder leidde hij de Acteursopleiding van de Theaterschool Amsterdam van 1974 tot 1981, en was hij eindredacteur, en later redacteur, van het vaktijdschrift Toneel Teatraal. In 2007 verscheen een selectie uit zijn artikelen in *BlokboekBlokschijf*, *Tom Blokdijk over theater 1970 – nu*. Naast een twintigtal vertalingen maakte hij meer dan veertig bewerkingen voor het toneel.

tomblokdijkrechten@kpnmail.nl

het verband tussen judith en hannibal

Hannibal van Christian Dietrich Grabbe (#614) en *Judith* van Friedrich Hebbel (#615) zie ik als een soort tweeluik. Ze zijn vlak na elkaar (1835 en 1840) geschreven en draaien beide om helden (een man en een vrouw) die min of meer in hun eentje hun land proberen te redden van de ondergang wanneer het door een militaire grootmacht wordt bedreigd. Allebei vinden ze geen gehoor bij hun landgenoten. De Carthaagse landgenoten van Hannibal zijn meer met handel en welvaart bezig en met hun onderlinge politieke machtsstrijd; de Israëliische landgenoten van Judith laten zich weinig gelegen liggen aan wat er van ze verwacht wordt en berusten meteen nadat ze aangevallen worden al in hun ondergang. Hannibal slaagt er niet in zijn land te redden, Judith wel.

Tom Blokdijk